

JUNIORIT JA SENIORIT

- Kokemuksia sukupolvien välisestä leirityöstä
Helsingin Mikaelin seurakunnassa

Heli Mäkinen
Opinnäytetyö, syksy 2014
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Kristillisen lapsi- ja nuorisotyön
suuntautumisvaihtoehto
Sosionomi (AMK) + kirkon
nuorisotyönohjaajan virkakel-
poisuus

TIIVISTELMÄ

Mäkinen, Heli. Juniorit ja seniorit – kokemuksia sukupolvien välisestä leirityöstä. Diak, Kauniainen, syksy 2014, 90 s., 8 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaali-alan koulutusohjelma, Sosionomi (AMK) + kirkon nuorisotyönohjaajan virkakelpoisuus.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää ala-aste ikäisten tyttöjen ja poikien, senioreiden sekä seurakunnan työntekijöiden ajatuksia ja kokemuksia yhteisestä leiristä, yhdessäolosta sekä leiriin liittyvästä yhteisestä tekemisestä ja tämänkaltaisen työmuodon tarpeellisuudesta. Tavoitteena oli myös kartoittaa sukupolvien välisen työn hyötyä ja tulevaisuutta sekä kerätä mahdollisia kehitysideoita.

Tutkimusaineisto kerättiin tytöiltä ja pojilta sekä senioreilta Helsingin Mikaelin seurakunnan järjestämällä varhaisnuorten ja senioreiden yhteisellä kevätleirillä 11.–13.4.2014 Korpirauhan leirikeskuksessa. Työntekijöiltä tutkimusaineisto kerättiin ennen leiriä sekä leirin jälkeen.

Aineistonkeruumenetelminä olivat teemahaastattelut, kyselylomaketutkimus sekä havainnointi. Haastattelin leirillä varhaisnuoria ja senioreita ja ennen leiriä sekä sen jälkeen seurakunnan työntekijöitä ja yhtä leirillä osallistunutta harjoittelijaa. Seniorit täyttivät heille suunnatun kyselylomakkeen leirillä.

Sukupolvien välinen työ koettiin tärkeäksi ja tarpeelliseksi niin senioreiden kuin työntekijöiden mielestä. Leirillä tytöt ja pojat sekä seniorit kohtasivat toisiaan sekä pääsivät vuorovaikutukseen keskenään. Leirin osallistujat viihtyivät leirillä ja erityisesti seniorit kokivat saaneensa lapsilta elämäniloa, energiaa ja voimia elämäänsä. Tytöt ja pojat ottivat seniorit mutkattomasti osaksi leiriä. Valtaosa leirin osallistujista koki leirin myönteisenä ja antoi positiivista palautetta leiristä. Työntekijät kokivat leirin tavoitteiden onnistuneen, varhaisnuorten ja senioreiden välillä oli vuorovaikutusta sekä kohtaamisia. Kokemus sukupolvien välisen vuorovaikutuksen ja kohtaamisen merkityksestä ja tarpeellisuudesta voimistui. Leirin osallistujista osalla ei ollut kontakteja toiseen sukupolveen.

Opinnäytetyön myötä seurakunnalle on kerätty sukupolvien välistä työtä varten toiminnan kehitysideoita, eniten ideoita tuli senioreilta ja työntekijöiltä itseltään. Opinnäytetyön tavoitteet ovat onnistuneet. Opinnäytetyön kautta työntekijät saivat tietoa leirille osallistuneiden kokemuksista sekä kehitysideoita sukupolvien välisen leirien tulevaisuutta ja kehittämistä varten.

Asiasanat: kohtaaminen, leiri, seniorit, seurakunta, sukupolvien välinen työ, varhaisnuoret, vuorovaikutus.

ABSTRACT

Mäkinen, Heli. Juniors and seniors – experiences from generational campwork. 90 p. 8 appendices. Language: Finnish. Diak, Kauniainen, fall 2014.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Christian Youth Work. Degree: Bachelor of Social Services.

The aim of this thesis was to study the thoughts and experiences, feelings of togetherness and shared exercises during the camp of pre-teens, seniors and parish workers in their common camp. The necessity of this kind of work was also studied. The aim was also to survey the benefits and future of generational work and gather new ideas for further use.

Material for the study was collected from the pre-teens and seniors in their common camp organized by the Helsinki Mikael's parish in April 11.–13.2014 in camp center Korpirauha. The study material from parish workers was collected before and after the camp. A trainee, who was doing her practical placement in Helsinki Mikael's parish, was also interviewed. The methods for collecting the study material were themed interviews, by surveying and observation. The seniors filled out a survey that was specifically directed to them.

In the study the generational work was seen important and necessary by both the seniors and parish workers. During the camp the pre-teens and seniors encountered each other and there was interaction between them. The camp participants enjoyed their time in the camp and especially the seniors felt that the pre-teens had given them joy of living, energy and strengths to their own lives. The pre-teens received the seniors as part of the camp participants. There was plenty of positive feedback from both the seniors and pre-teens. The parish workers felt that the aims for the camp had been achieved since there were interaction and encounters between the participants. The experiences of interaction and encounters between the generations were both enhanced. Some of the camp participants had no relations to the other generation.

This thesis provides material and development ideas for the generation work of the parish. Most of the ideas came from the seniors and the parish workers. Also the goals set for the thesis were achieved. This thesis provides information of the experiences from the camp participants and these can be used in the future when the parish workers are organizing new generational work forms and camps.

Keywords: camp, encounter, generational work, interaction, parish, pre-teens, seniors.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 AIEMMAT TUTKIMUKSET JA OPINNÄYTETYÖT	8
3 TUTKIMUKSEN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	11
3.1 Keskilapsuus	11
3.2 Vanhuus ja ikääntyminen	12
3.3 Sukupolvikäsité ja sukupolvien välinen vuorovaikutus.....	15
3.4 Yhteisöllisyys ja osallisuus	18
3.5 Leirityö.....	19
3.6 Kristillinen kasvatus	21
3.7 Kirkon varhaisnuorisotyö	24
3.8 Kirkon vanhustyö	26
4 TOIMINTAYMPÄRISTÖ.....	28
4.1 Helsingin Mikaelin seurakunta.....	28
4.2 Korpirauhan leirikeskus	29
4.3 Aiemmat varhaisnuorten ja senioreiden yhteiset leirit	30
4.4 Suunnittelua ja kevätleirin 2014 toteutus	33
5 TUTKIMUKSELLISET LÄHESTYMISTAVAT	37
5.1 Opinnäytetyön tavoitteet ja toteutus	37
5.2 Aineistonkeruumenetelmät	38
5.2.1 Teemahaastattelu	38
5.2.2 Havainnointi	41
5.2.3 Kyselylomaketutkimus	43
5.3 Analyysimenetelmät	45
5.3.1 Litterointi	46
5.3.2 Teemoittelu	46

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET	48
6.1 Haastatteluiden tulokset	48
6.1.1 Varhaisnuoret	49
6.1.2 Seniorit.....	50
6.1.3 Työntekijät	53
6.2 Havainnointi.....	61
6.3 Kyselylomake	63
6.4 Tutkimuskysymykset	64
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	66
7.1 Johtopäätöksiä lasten ja senioreiden kohtaamisista.....	66
7.2 Sukupolvien välisten leirien tulevaisuus	67
7.3 Kehittämisehdotukset	68
7.4 Eettisyys ja luotettavuus	69
7.5 Yhteenveto	71
7.6 Ammatillinen kehittyminen opinnäytetyön myötä.....	73
LÄHTEET.....	75
LIITE 1. TUTKIMUSLUPA-ANOMUS.....	79
LIITE 2. TUTKIMUSLUPA.....	80
LIITE 3. LEIRIKIRJE	81
LIITE 4. LEIRIOHJELMA	84
LIITE 5. SENIOREIDEN HAASTATTELURUNKO	85
LIITE 6. LASTEN HAASTATTELURUNKO	86
LIITE 7. TYÖNTEKIJÖIDEN HAASTATTELURUNGOT	87
LIITE 8. KYSELY SENIOREILLE	89

1 JOHDANTO

Opinnäytetyönä tein tutkimuksen, jonka aiheena on sukupolvien välinen kohtaaminen ja vuorovaikutus. Tutkimuksen aihe tuli Helsingin Mikaelin seurakunnasta, jossa järjestettiin 11.–13.4.2014 varhaisnuorten ja senioreiden yhteinen kevätleiri Korpirauhan leirikeskuksessa. Helsingin Mikaelin seurakunta toimi opinnäytteen työelämän yhteistyökumppanina. Sukupolvien välinen työ on harvinaisempaa seurakunnissa, ja seurakunnalla oli tarvetta saada tutkimustietoa toiminnan merkityksestä, tarpeesta, siihen kohdistuvista odotuksista sekä toiminnan tulevaisuudesta. Tutkimuksella pyrin selvittämään mitä ala-aste ikäiset tytöt ja pojat, seniorit sekä seurakunnan työntekijät ajattelevat yhteisestä leiristä, yhdessäolosta sekä leiriin liittyvästä yhteisestä tekemisestä ja arvioivatko he tällaisen toiminnan tarpeelliseksi. Lisäksi kartoitan kehitysideoita ja toiveita työmuotoon liittyen. Tutkin myös sitä, kannattaako tätä työmuotoa lähteä kehittämään tulevaisuuden seurakuntatyössä.

Sukupolvien välinen työ seurakunnassa on ajankohtaista, sillä nykyään seurakuntien alueilta löytyy paljon yksinäisiä senioreita, joiden lapset ja/tai lapsenlapset asuvat kaukana, tai vastaavasti on lapsia ja perheitä joiden isovanhemmat asuvat muilla paikkakunnilla tai ulkomailla, jolloin kyläilyt ja tapaamiset eivät ole usein mahdollisia. Saattaa myös olla tilanne, jossa yhteydet perheenjäsenten välillä ovat katkenneet jostain syystä. Sukupolvien välinen työ antaa lapsille ja senioreille mahdollisuuden kohdata toisiaan, olla yhdessä ja toimia vuorovaikutuksessa keskenään. Vaikka lapsi ei kohtaisikaan omaa mummoaan tai seniori omaa lapsenlastaan, työmuoto mahdollistaa silti sukupolvien välisen kohtaamisen. Eri sukupolvet saavat keskinäisen kohtaamisen ja vuorovaikutuksen mahdollisuuden.

Helsingin Mikaelin seurakunnassa, entiseltä nimeltään Mellunkylän seurakunta, on aiemmin kolmeen kertaan kokeiltu sukupolvien välistä yhteistä leiritoimintaa. Siitä, kuinka tarpeelliseksi ja kannattavaksi leirejä toteuttaneet ovat toiminnan

kokeneet, ei ole dokumentoitua tietoa. Opinnäytteen tarkoituksena on siis kerätä tietoa työntekijöille toiminnan arviointia ja kehittämistä varten.

Kyseisen aihealueen tutkiminen edesauttaa ammatillista kasvuani sekä seurakunnan työntekijän ammatti-identiteettini vahvistumista ja kehittymistä. Tutkimuksen kautta pääsin perehtymään tarkemmin erityisesti seurakuntatyön vaikuttavuuteen ja tarpeellisuuteen sekä selvittämään työn hyötyjä.

2 AIEMMAT TUTKIMUKSET JA OPINNÄYTETYÖT

Sukupolvien välistä työtä on tutkittu vähän. Löysin muutamia opinnäytetöitä, jotka ovat käsitelleet tai sivuavat aihetta. Iina Backman (2009) on tehnyt opinnäytetyön, jonka aiheena oli Keravan Vapaaehtoisen Hyvinvointikeskuksen Talkoorenkkaan varamummo ja -pappa toiminnan tutkiminen. Julia Forsblom (2012) on tehnyt opinnäytetyönsä aiheesta Sukupolvien välinen vuorovaikutus Kohtaamisia kotikulmilla -hankkeessa. Kolmas aiheeseen liittyvä opinnäytetyö on Pia Nuoran (2001) tekemä tutkimus sukupolvien kohtaamisesta, Sukupolvet kohtaavat – Ikääntyneiden kokemuksia sukupolvien välisestä yhteistoiminnasta sekä sen merkityksestä heidän toimintakykynsä tukijana ja ylläpitäjänä.

Iina Backman tutki opinnäytetyössään Keravan Vapaaehtoisen Talkoorenkkaan varamummo ja -pappatoimintaa. Hän selvitti opinnäytteessään mikä merkitys varamummo ja -pappatoiminnalla on ollut perheille ja perheiden hyvinvoinnille. Backmanin tutkimuksen oli tarkoitus toimia Talkoorenkkaan varamummotoiminnan kehittämisen välineenä. Tutkimusmenetelmänä Backman käytti teemahaastatteluita. Hän haastatteli työtä varten seitsemää henkilöä, neljää vanhempaa ja kolmea vapaaehtoista varamummoa. Työn painopiste oli suunnattuna kuitenkin perheiden näkökulmaan. (Backman 2009, 6–7.)

Kaikkien haastatteluiden yhteenvedossa kävi ilmi, että kaikki pitivät varamummotoimintaa tärkeänä ja merkittävänä. Tutkimukseen osallistuneet olivat tyytyväisiä satutunteihin, joka on yksi yleisimmistä varamummotoiminnan muodoista. Vanhemmat olivat kuitenkin toivoneet että toimintaa perheiden ja varamummojen ja -pappojen välillä voitaisiin lisätä. Satutuntien lisäksi vanhemmat toivoivat, että voisivat saada perheelleen ikään kuin oman varamummon tai -papan. Aikuiset keskustelivat satutunneilla keskenään, mutta tiiviimmän yhteistyön ehdottaminen oli koettu vaikeana. Tähän syyksi osapuolet olivat kertoneet suomalaisen luonteen, arkuuden ja jäyhyyden. Vanhempien mukaan niin isommat kuin pienemmätkin lapset ovat innokkaasti odottaneet seuraavia tapaamisia mummojen ja pappojen kanssa. Haastatteluissa tuli esiin myös parannus- ja kehi-

tysehdotuksia. Yksi näistä oli muun muassa retkitoiminta. (Backman 2009 25–29.)

Pia Nuoran tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää ikääntyneiden kokemuksia sukupolvien välisestä yhteistoiminnasta sekä siitä, miten he kokivat sen tukeeneen ja ylläpitäneen heidän fyysistä, psyykkistä sekä sosiaalista toimintakykyään. Tutkimuksen aineiston hän keräsi Linnalan Setlementti ry:n Seniorikeskuksen asiakkaita haastatteleamalla. Haastattelut hän toteutti teemahaastatteluina ja niihin osallistui yhdeksän Seniorikeskuksen naisiasiakasta joiden keski-ikä oli noin 85 vuotta. Naiset olivat osallistuneet yhdessä lasten ja nuorten kanssa toimintaan, jonka tarkoituksena oli lähentää eri sukupolvia toisiinsa. (Nuora 2001, 4–5, 31.)

Ikääntyneet olivat kokeneet toiminnan lasten ja nuorten kanssa pääasiassa tärkeäksi ja myönteiseksi. Yksi haastatelluista oli kuitenkin kokenut toiminnan selvästi kielteiseksi. Noin puolet haastatelluista kertoi yhteistyötoiminnan tukeneen heidän fyysistä toimintakykyään, mikä havaittiin yleensä kunnon, jaksamisen ja vireyden lisääntymisenä. Yhtä haastateltua lukuun ottamatta kaikki kokivat yhteistoiminnan tukeneen myös heidän psyykkistä toimintakykyään. Tämän merkeinä olivat pirteudessa ja mielialassa tapahtuneet muutokset, joita lapset saivat aikaan elämänhaluisella olemuksellaan. Lisäksi vastaajista lähes kaikki kokivat saaneensa tukea myös sosiaaliselle toimintakyvyilleen. Haastateltujen mielestä olisi tärkeää, ettei eri-ikäisiä karsinoitaisi pelkästään omiin ryhmiinsä. Päinvastoin, sukupolvien välisiä ennakkoluuloja tulisi ikääntyneiden mielestä pyrkiä poistamaan ja sen sijaan lisäämään luonnollista kanssakäymistä. Ikäihmiset odottivat kovasti lasten tuloa ja yhteistä tekemistä. Heidän kokemuksensa puhuvat vahvasti sukupolvien välisen toiminnan puolesta. (Nuora 2001, 37–38.)

Julia Forsblomin opinnäytteen tarkoituksena oli lisätä sukupolvien välistä vuorovaikutusta Miina Sillanpään Säätiön Kohtaamisia kotikulmilla -hankkeessa. Hanke vaikuttaa Helsingin Pikku Huopalahden ja Ruskeasuon alueella ja sillä on haluttu edistää erityisesti ikääntyneiden hyvinvointia ja lisätä yhteisöllisyyttä. Toive lähti alueen senioriasukailta. (Forsblom 2012, 6–7.)

Forsblom aloitti työn kehityshankkeella jolle opinnäytetyö oli jatkoa. Työn tavoitteena oli luoda alueelle toimivaa mallia ikäihmisten sekä lasten välisille kohtaamisille. Forsblomin ensisijaisena tavoitteena oli lisätä erityisesti lasten ja senioreiden välistä toimintaa alueella. (Forsblom 2012, 6–7.)

Opinnäyte oli toimintatutkimuksellinen työ jossa suunniteltiin, toteutettiin ja arvioitiin toimintahetkiä yhdessä senioreiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa. Työn myötä saatiin käynnistettyä yhteistyötä sekä järjestettyä lasten ja senioreiden välisiä toimintahetkiä. Kehittämistyö osoitti, että sukupolvien välistä toimintaa kannattaa jatkaa. Vaikka toimivan mallin luominen jäi kesken, kehittäminen Kohtaamisia kotikulmilla -hankkeessa jatkuu. Forsblomin opinnäyte loi edellytykset yhteistyön jatkumiselle. (Forsblom 2012, 23, 49–52.)

3 TUTKIMUKSEN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

3.1 Keskilapsuus

Keskilapsuuteen lasketaan ikävuodet 7-12. Koululaiset ovat siis lapsuutensa keski-ässä. Ennen kouluikää lapsi on kasvanut ja kehittynyt niin nopeasti, että hän on tuskin ehtinyt ajatella, millainen hän oikein on. Keskilapsuutta elävällä on puolenkymmentä vuotta ja vähän päälle, aikaa muodostaa käsitystä itsestään. Minäkuvan muotoutuminen ja itsetunnon vakiintuminen ovatkin tätä ikävaihetta käyvän lapsen keskeisiä kehitystehtäviä. Kouluikäiset lapset oppivat yhä nopeasti ja paljon asioita. Koulussa käsiteltäviä asioita helposti oppiva lapsi saa hyvät lähtökohdat minäkuvan rakentamiseen. Lapsi saa kokemuksen että hän osaa, hän oppii uutta, hän on hyvä ja hän selviää. (Kinnunen 2001, 23–34.)

Koska keskilapsuudessa minäkuva ja itsetunto kehittyvät, tässä kehitysvaiheessa lyödyt leimat vaikuttavat lapsen elämässä pitkään. Esimerkiksi jos lasta on nimitelty laiskaksi, hän kuvittelee olevansa laista tai jos hänelle on usein sanottu, ettei hän osaa pitää huonettaan siistinä, hän ei viitsi edes yrittää sitä. Kannustus auttaa lasta pääsemään kielteisistä tunteista eroon paremmin kuin moittiminen. Aikuinen on tärkeässä asemassa keskilapsuudessa kasvavan lapsen minäkuvan ja itsetunnon kannalta. Lapsen itsetunto perustuu kokemukseen että hänestä välitetään ja että hän on arvokas. Välittämistä aikuinen voi näyttää ihan arkisissa askareissa. Vaatetuksesta huolehtiminen, ruuan laittaminen sekä sen varmistaminen että pieni ja isompikin koululainen tuntee olonsa turvalliseksi koulusta tullessaan. Iän karttuessa lapsi saa ikätasolleen sopivia tehtäviä kodintöistä ja muista vastaavista, läksyjensä lisäksi. Lapsi oppii kokoajan itsestään enemmän, tunteistaan, kehostaan ja taidoistaan. Aikuisen tuella lapsi pääsee yli epäonnistumisista ja vastoinkäymisistä ja oppii vähitellen itsenäisemmäksi yksilöksi. (Kinnunen 2001, 23–34.)

Kehityksen myötä myös lapsen moraalitaju kehittyy, hän erottaa paremmin oikean ja väärän ja ymmärtää sekä noudattaa sääntöjä. Erilaiset säännöt kiehtovat tämänikäistä ja kaikenlaiset sääntöihin perustuvat leikit ovat suuressa suosiossa. Lapset valvovat toisiltaan sääntöjen noudattamista ja niiden rikkoja voi saada esimerkiksi porttikiellon leikkiin joksikin aikaa. (Kinnunen 2001, 35–46.)

Keskilapsuudessa lapsi kasvaa ja kehittyy myös seksuaalisesti. Ensimmäisellä ja toisella luokalla tyttöjen ja poikien yhteiselämä liikuntatunnilla, pihaleikeissä ja samoissa pientyhmässä on mutkatonta. Kolmasluokkalaisesta eteenpäin sukupuoliroolit käyvät yhä selvemmiksi, tällöin tytöt ja pojat jakautuvat omiin ryhmiinsä. Samaa sukupuolta olevat ryhmät ja kaveripiirit vahvistavat lapsen sukupuoli-identiteettiä, hän saa kasvaa ja kehittyä rauhassa. Kuitenkin sekaryhmät esimerkiksi erilaisissa harrastuksissa ovat lapselle hyväksi. Näin luonteva kanssakäyminen ja toinen toistensa tarkkailu ei katkea missään ikävaiheessa. (Kinnunen 2001, 47–63.)

Varhaiseksi nuoruusiäksi on määritelty ikävuodet 13–14, niitä seuraavat ikävuodet 15–17 ovat varsinaista nuoruusikää. Tyttöjen ja poikien puberteetti-ikä alkaa eri aikoihin. Tyttöillä puberteetti alkaa noin 9–13-vuotiaana, pojilla taas 10–14-vuotiaana. Pojat tulevat yleensä tyttöjä pari vuotta kehityksessä jäljessä. Tällöin oman ikäryhmän samaa sukupuolta olevilta kavereilta saa vertaistukea. Kavereilta ja ystäviltä voi kysyä niitä kysymyksiä joita lapsi ei halua esittää vanhemmilleen. Kavereilta saa tukea ja turvaa sekä varmuutta siihen että minä olen normaali ja tämä kuuluu asiaan. (Sinkkonen 2010, 31–42; Näre 2010, 43–48; Ritokoski 2010a, 59–65.)

3.2 Vanhuus ja ikääntyminen

Vanheneminen merkitsee ajoittain hitaampaa tai nopeampaa fyysisen ja osain myös psyykkisen kunnon heikentymistä. Vanheneminen voi tapahtua toisten kohdalla hyvin nopeasti tai vastaavasti toisten kohdalla paljon hitaammin. Jokainen vanhenee kuitenkin jossain vaiheessa. Vanheneminen ja raihna-

nen on hyvin yksilöllistä. Sen kulkuun voi vaikuttaa omilla elämäntavoillaan, esimerkiksi säännöllisesti liikkuen. Varsin huomattava joukko ikääntyneistä ei välttämättä ehdi edes kokea pitkälle edennyttä raihastumista ennen kuolemaansa. Vanhenemiseen liitetään hiusten harmaantuminen ja nivelten kuluminen, se on luonnollista. (Jyrkämä 2001, 267–268, 275.)

Vanhenemiseen liittyy myös erilaisia ja erityyppisiä sairauksia. Nämä sairaudet eivät välttämättä ole liitettävissä vanhenemiseen mutta näiden puhkeamista edesauttaa yleisen vastustuskyvyn heikkeneminen. Tämän vuoksi jotkin sairaudet ovat iäkkäille paljon vaarallisempia kuin esimerkiksi 20–50-vuotiaille. (Jyrkämä 2001, 267–268.)

YK:n mukaan nykypäivänä vanhana oleminen, vanhuus, alkaa 60 ikävuodesta, vaikka yleensä 65-vuoden ikää pidetäänkin vanhuuden merkinä. (Kurki 2007, 16–18.) 65-vuotiaana ihminen pääsääntöisesti saavuttaa eläkeiän ja hänet luokitellaan vanhukseksi. Eläkkeelle jääminen merkitsee roolinmuutosta. Näitä roolimutoksia tapahtuu pitkin elämää muutoinkin. Roolimuutoksia ovat esimerkiksi kronologiseen ikään liitettävä työkykyisyys tai perhetilanteen muutoksesta kumpuava vanhemmuus, iäkkäillä muun muassa isovanhemmuus tai leskeksi jääminen. Isovanhemmuus ja leskeksi jääminen ovat myös ikäsidonnaisia mutta eivät ole suorassa yhteydessä kronologiseen ikään. Iän karttuessa on todennäköisempää tulla isovanhemmaksi tai jäädä leskeksi. (Jyrkämä 2001, 281–282.)

Isovanhemmuus ja suhteet lasten sekä lastenlasten kanssa ovat tärkeitä useimmille vanhuksille. Nykyään syntyvyys on pienentynyt ja elinikä taas pidentynyt. Isovanhemmuus ikään kuin kestää pidempään kuin ennen. Kun lapsenlapsia on vähän, suhteet heihin ovat usein läheisempiä ja intiimimpiä kuin silloin kun perheet olivat suurempia. Perheet myös laajenevat ja monimuotoistuvat, perheeseen kuuluu yhä enemmän ihmisiä, useammista sukupolvista, jotka hoitavat ja tukevat yhä pienempää määrää lapsia. (Kurki 2007, 136–137.)

Isovanhemmilla on suuri merkitys lasten elämässä. He välittävät tietoa perheen ja suvin historiasta, kertovat tarinoita menneistä ajoista ja leikkivät sekä hoitavat

lapsenlapsia. Isovanhemmat ovat lisäksi moraalisia malleja. Nykyään isovanhemmat ovat tietyllä tapaa myös kavereita, mutta silti edelleen satujenkertojia sekä taloudellisen ja emotionaalisen tuen antajia. Isovanhemmuus voi olla toisille helppoa ja toisille vaikeaa. Sen pedagoginen tehtävä on uuden sukupolven tukemisessa kuitenkin tärkeä. Isovanhemmat ovat tärkeitä myös omille lapsilleen, esimerkiksi lapsen syntyessä tuoreet vanhemmat voivat olla aluksi hämillään, jolloin isovanhemmat voivat auttaa monin tavoin antamalla sekä käytännöllistä että henkistä apua. (Kurki 2007, 137–140.)

Vanhaksi tai vanhukseksi ei haluta tunnustautua, varsinkaan vanhuuden alkuvaiheessa. Ihmiset tuntevat itsensä nuoremmiksi eivätkä halua myöntää itseään iäkkääksi. Itsensä vanhaksi tuntemisella on selvä yhteys omaan ikään. 55–59-vuotiaista vanhana pitää itseään noin 11 prosentin suuruinen joukko, vastaava osuus 70–74 –vuotiaista on jo 34 prosenttia. Vanhimmastakin ikäryhmästä kaksi kolmasosaa katsoo yhä, ettei ole ainakaan vielä vanha. Naisten ja miesten välillä ei ole ollut eroa. Yhteys terveydentilaan on kuitenkin selvä. Terveytensä hyväksi arvioivat pitävät itseään nuorempina kuin huonommin voivat. Tämän nuorekkuuden tavoittelun taustalla on ainakin osin vanhuuteen liittyvät stereotyyppit ja ennakkoluulot sekä niiden leimaavuus. Terminä, vanhus, on yleistävä. Stereotyyppit eivät anna juurikaan yksilöllisille eroille liikkumatilaa. Olla vanha tai vanhus, merkitsee useimmissa mielikuvissa sairautta, raihnaisuutta tai muistamattomuutta. (Jyrkämä 2001, 283-287.)

Vanhus on, jos ei ihan vielä niin pian, elämältä menetetty, pelottava dementikko, ikääntyvän yksilön tulevaisuuden kavahdettava uhka-kuva. Todellisuudessa näin ei kuitenkaan useimmiten ole. (Jyrkämä 2001, 286.)

Sosiaalipoliittisissa ratkaisuissa kääntyvät on jaoteltu kolmeen eri ikäryhmään, 65–74-vuotiaita pidetään ”nuorina vanhuksina”, yli 75-vuotiaita ”varsinaisina vanhuksina” ja yli 85-vuotiaita ”vanhoina vanhuksina”. (Gothóni 2007, 11–13.)

Suomessa ikääntyvät ja ikääntyneet, iältään esimerkiksi 60–100-vuotiaat, muodostavat monella tapaa uuden ja omanlaisensa väestöryhmän. Tämä joukko on todella eriytynyt. Sen ääripäitä kuvaavat

esimerkiksi talvensa espanjan aurinkorannikolla viettävät suomalaiseläkeläiset tai terveyskeskuksen pitkäaikaisosastojen vuoteeseen syötettävät vanhuspotilaat. Mutta kuten on todettu, jokaisen vanheminen on yksilöllistä. (Jyrkämä 2001, 268–269.)

3.3 Sukupolvikäsitys ja sukupolvien välinen vuorovaikutus

Yksinkertaisimmillaan ja yleisimmillään sukupolvi erottaa lapset aikuisista. Perheen ja suvun näkökulmasta sukupolvet ovat etenevä ketju, jossa elämä siirtyy vanhemmilta lapsille ja edelleen heidän lapsilleen. Isovanhemmat, vanhemmat ja lapset muodostavat jatkumon, jossa kullakin on oma roolinsa ja paikkansa. (Korhonen 2006, 51–54.)

Aikojen ja sukupolvien saatossa polvelta toiselle on siirtynyt tavaroita ja taloja, tottumuksia ja tapoja, symboleita ja nimiä, sekä joskus myös salaisuuksia. Geeniperimä huolehtii siitä, että biologisten sukulaisten kesken jatkuvuutta esiintyy myös erilaisissa lahjakkuuksissa, ulkonäössä, luonteenpiirteissä ja sairauksissa. Linearisessa sukupolviketjussa ihmiset saavat lisäksi asemansa mukaisia rooleja ja heihin kohdistuu erilaisia normeja ja odotuksia. (Korhonen 2006, 51–54.)

Siinä missä suku pohjautuu biologiseen ketjuun, yhteiskunnan sukupolvia määrittävät ikään perustuvat jaot sekä elämänkaaren vaiheet. Sukupolvi yhteiskunnallisena käsitteenä tarkoittaa samanikäisten ikäpolvea, eli ihmisiä jotka ovat syntyneet samaan aikaan. Erilaiset yhteiskunnalliset tapahtumat ja muutokset jakavat ihmisten kokemuksia, jolloin tietyt ikäryhmät samantapaisine kokemuksineen muodostavat oman sukupolvensa, tästä esimerkkinä sotalapset tai veteraanit. (Korhonen 2006, 51–54.)

Kokemuksellista sukupolvea määrittävät yhdessä eletyt avainkokemukset. Lapsuus- ja nuoruusvuosien aikana eletyt historialliset ja yhteiskunnalliset tapahtumat muovaavat tietoisuutta niin, että myöhempiinkin tapahtumiin voidaan reagoida varhain opittujen vaikutelmien varassa. Jaetut kokemukset muovaavat sukupolven käyttäytymistä, mieltymyksiä ja muistoja. Näin ollen lapsuutta ja

nuoruutta muistellessa samanikäisten ihmisten on helppo jakaa esimerkiksi koulunkäyntiin, opettajiin tai muihin aikuisiin liittyviä muistoja. Kotiin liittyvät kokemukset ja muistot ovat hyvin yksilöllisiä, silti joitain tuohon kyseiseen aikaan liittyviä muistoja on mahdollista tunnistaa. (Korhonen 2006, 51–54.)

Kasvatusta ajatellen sukupolven käsite on hyvä ymmärtää useammasta näkökulmasta. Sillä jokainen kasvattaja tuo vuorovaikutustilanteisiin omaelämänkerralliset kokemuksensa. Aikuiset myös heijastelevat niitä asenteita ja arvoja joita he ovat tottuneet pitämään oikeina ja luonnollisina, jotka he ovat oppineen lapsena. Eri aikojen käsitykset sukupolvien suhteista ja hyvästä kasvatuksesta vaihtelevat. Kasvatuskulttuurin muutoksessa onkin kyse juuri useimmiten eriikäisten suhteiden järjestäytymisestä yhteiskunnan eri tasoilla. Lapset kasvavat ja heidät kasvatetaan aina siinä ympäristössä ja siihen ympäristöön missä kulloinkin eletään. Aikaa myöten muuttuvat myös äiteihin ja isiin liittyvät rooliodotukset, uskomukset ja hyvän vanhemman vaatimukset. (Korhonen 2006, 51–54.)

Lasten ja aikuisten asemallisia eroja sekä valtasuhteiden muutosta voidaan havainnollistaa sukupolvisopimuksen käsitteen avulla. Sukupolvisopimuksella tarkoitetaan tietynä aikana ja tietyssä kulttuurissa vallitsevaa käsitystä siitä, miten aikuisten tulee kohdella lapsia ja miten lapset voivat suhtautua aikuisiin, toisin sanoen, miten lasten ja aikuisten on mahdollista käyttäytyä toisiaan kohtaan. Tämä sopimus on metafora, eli miellelyhtymä, joka tekee sukupolvijärjestyksen näkyväksi. Nimenomaan sukupolvisopimuksen luonne on vuosikymmenten aikana muuttunut. Suomen sotien jälkeen sukupolvisopimusta luonnehti pääsääntöisesti aikuisten ylivalta. ”Aikuisen sana on laki ja lapsen tahto on vanhemman taskussa.” Nykyisen sukupolvisopimuksen ydin puolestaan kiteytyy ajatukseen ”Lasta on vähintäänkin kuultava häntä koskevissa asioissa.” Tämä periaate on kirjattu lainsäädäntöön sekä erilaisiin virallisiin suosituksiin ja ohjeisiin, kuten myös YK:n Lapsen oikeuksien sopimukseen. (Korhonen 2006, 54–57.)

1950-luvun lapset muistelevat omia äitejään usein ”etäisinä huolenpitäjinä” ja isiään ”etäisinä auktoriteetteina”. Työn on kerrottu vieneen niin paljon aikaa ja

energiaa ettei lapsille liennyt yksilöllistä huomiota, ainakaan samassa mittakaavassa kuin se nykyään ymmärretään, kannustuksena, hellyytenä ja ohjauksena. Tuolloin lasten ajateltiin kasvavan ja varttuvan itsestään, heidän elämänsä ei aikuisten toimesta jatkuvasti kontrolloitu tai ohjelmoitu. Lapset saivat juosta ja rymytä pitkin metsiä ja pihoja, tänä mahdollisti lasten kiinnittymisen toisiin lapsiin ja leikkeihin. Sotien jälkeen syntyneet vanhemmat ovat kertoneet suhtautuneensa omiin lapsiinsa selvästi vanhempiaan lempeämmin. Nykyään perheessä on tapahtunut olennaisia muutoksia. Perheen koko on pienentynyt, perheessä on yleisimmin vain kaksi lasta. Elämän ulkoiset piirteetkin ovat selvästi entistä väljemmät, yleensä lapsillakin on omat huoneensa. Lapset ovat myös nykyään tietoisempia oikeuksistaan, eivätkä suostu enää itsestään selvästi yksipuolisesti sanottuihin käskyihin ja kieltoihin. Lasten kanssa neuvotellaan nykypäivänä. (Korhonen 2006, 54–57.)

Ennen vanhaan lapset oppivat vanhemmiltaan, mutta nykyään sähköisten viestimien ja tietotekniikan aikaan aikuiset joutuvat kysymään neuvoa itseään nuoremilta. Suomen kilpailukyvyn kannalta tärkeillä elämänalueilla lapset ja nuoret ovat usein huomattavasti vanhempiaan etevämpiä, taitavampia ja tietävämpiä. Nuoret ovat usein jopa edelläkävijöitä jotka kykenevät omaksumaan ja enakoimaan kulttuurisia muutoksia ja voivat siten hankkia itselleen uudenlaista arvovaltaa. Nopeasti muuttuvissa yhteiskunnissa tulevaisuus muuttuu kovalla vauhdilla ja siksi vanhempien on vaikea tietää millaiseen maailmaan he lapsiaan kasvattavat. (Korhonen 2006, 60–62.)

Lapsen kasvatuksessa ovat mukana yhä niin vanhemmat, koulu, erilaiset yhteisöt kuin isovanhemmatkin. Lapselle on tärkeää nähdä ja kokea, etenkin vanhempien ja isovanhempiensa osalta, että hänelle tärkeät aikuiset välittävät toisistaan ja ennen muuta hänestä. (Korhonen 2006, 68–69.)

3.4 Yhteisöllisyys ja osallisuus

Yhteisöllisyyteen viittaavat ihmistenvälinen toiminta ja vuorovaikutus. Yksilöllisyyden korostaminen ihmisten kohtaamisessa ja hoitamisessa ei riitä, siksi on tärkeää muistaa yhteisöllisyyden merkitys ihmiselle. Kuuntelun ja keskustelun avulla oma ymmärrys toista ihmistä kohtaan voi laajentua. Nyky-yhteiskunnassa monien ikääntyneiden sukulaiset ovat muuttaneet muille paikkakunnille tai toiseen maahan. Näin ollen sukujen sisäinen yhteisöllisyys on heikentynyt. (Elo-ranta & Punkanen 2008, 189–190.)

Tytöillä ja pojilla yhteisöllisyys näkyy eniten kaveriporukoissa, koulussa ja harrastuksissa. Sekä tytöille että pojille on yhtä tärkeää kuulua joukkoon, ystävyysden ulkopuolelle jäävä kokee itsensä huonoksi ja kelpaamattomaksi. Tyttöjen ja poikien ryhmät ovat satunnaisia 7–8-vuotiailla, nämä ryhmät ovat hetkellisiä ja voivat syntyä jonkin mielenkiintoisen tekemisen tai asian ympärille. 8–9-vuotiaiden ryhmät muuttuvat pysyvimmiksi. Näiden ryhmien jäsenillä on yhteisiä kiinnostuksen kohteita tai harrastuksia. Ryhmän avulla ala-aste ikäinen irrottautuu vanhemmistaan ja aloittaa itsenäistymisen. Ryhmässä lapsi voi testata omia ihmissuhdetaitojaan, selviytymistään sekä omaa arvoaan. Ryhmän kautta voi tarkkailla myös muiden käyttäytymistä. (Kinnunen 2001, 146–148.)

Ikääntyneiden, kuten muidenkin ihmisten hyvinvoinnin kannalta on tärkeää vaikuttaa yhteiskunnassa. Eläkkeelle siirtymisen ja ikääntymisen myötä ihmiset menettävät mahdollisuuksiaan vaikuttaa esimerkiksi työpaikoilla tai ammattiyhdistysliikkeissä ja vetäytyvät siten pois luottamustoimista. Siksi ikääntyneiden rooli osallisuudessa ja osallistumisessa on tärkeä. Osallistuminen on aktiivista vaikuttamista tärkeisiin asioihin. Osallisuuteen sisältyy lisäksi mukana olon ja kokemuksellisuuden tunne. Osallisuus sisältää muun muassa mahdollisuuden saada tietoa päätöksen teosta ja vaikuttaa siihen. (Koskinen 2007, 31.) Osallisuus on syvälle käyvä prosessi, jossa yksilö osallistuu aktiivisesti sosiaalisen yhteisönsä käytänteisiin ja rakentaa identiteettiään suhteessa näihin yhteisöihin. (Hännikäinen & Rasku-Puttonen 2006, 13).

Kaikilla on oikeus ihmissuhteisiin, heikentyneestä toimintakyvystä huolimatta. Ihmisen oikeus olla osallisena ja arvostettuna yhteisöissä sekä yhteiskunnassa on merkki ihmisarvoisesta vanhuudesta. Osallisuus voi merkitä mahdollisuutta vaikuttaa oman elinympäristön kehittymiseen tai iäkkäiden hyvinvointia voi tukea saattamalla heidät kanssakäymiseen nuorempien ikäryhmien kanssa. Eri-tyisesti seurakunnat ja erilaiset järjestöt tukevat näitä vanhusten osallistumisen mahdollisuuksia. (Kivelä & Vaapio 2011, 21.) Kirkko on nostanut osallisuuden merkitystä esiin uusimmassa strategiassaan, jossa osallisuus huomioidaan jo strategian nimessä; Meidän kirkko – osallisuuden yhteisö. Kirkon missio, visio ja arvot pohjautuvat osallisuuteen. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.)

3.5 Leirityö

Leiritoiminta tarjoaa elämän perusasioita, kuten ruokaa, ihmisiä, toimintaa ja lepoa. Leiri on myös elämää ryhmässä. Leirillä on ohjattua toimintaa, valmista toimintaa ja tilaa omatoimisuudelle sekä levolle. Leiri myös tarjoaa usein kosketuskohtia menneisiin sukupolviin luonnonoloissa. Hetkittäin leiri voi lisäksi tarjota voimakkaita elämyksiä, joita syntyy lähimmäisyydestä, leirielämän virikkeistä, luontokokemuksista ja joskus jopa koti-ikävästä. Onnistuneella leirillä on myös mahdollisuus hiljentymiseen ja yksityisyyteen. Leirillä olevat olosuhteet voivat olla syvältä kouraisevia kokemuksia, oikeita seikkailuja. Leirimäiset olosuhteet ovat tärkeä osa toimintaympäristöä. Leirillä nuoren ja vanhemmankin ihmisen oma maailma saa kaipaamaansa järjestystä kosketuksesta toisiin ihmisiin ja itseensä. (Ketola 2002, 48.)

Jokaista leiriä kohden määritetään tietyt tavoitteet, mitä leiriltä halutaan, mitä sillä tavoitellaan, ketkä hyötyvät leiristä. Leirin toiminta-ajatus määritellään jo leirin suunnitteluvaiheessa. Toiminta-ajatuksen taustalta voi löytyä selkeitä ja perusteltuja syitä sekä teemoja leiritoimintaan. Sieltä voi myös löytyä hieman kummallisia tai jopa arveluttavia tarpeita ja vaikuttimia toimintaan ryhtymisen kannalta, esimerkiksi perinteen velvoittavuus, tilastojen vaatimus tai anotun määrärahan käyttäminen. (Ketola 2002, 55.)

Leirin ja retken raja on häilyvä. Esimerkiksi siinä missä partiolaiset puhuvat viikonloppuretkestä, joku toinen voi puhua viikonloppuleiristä. Partiolaisten mukaan leiri on vähintään kolme yötä kestävä, yhtäjaksoinen tapahtuma. Toisaalta nuoremmille, vammaisille, vanhoille ja muillekin ikäryhmille järjestetään toimintaa päiväleirin nimikkeellä. Jotkut tahot puhuvat retkipäivistä ja tarkoittavat yhden päivän kerrallaan kestävästä leirimäisestä toimintaa. (Ketola 2002, 49–50.)

Leiritoiminta tarjoaa melkein rajattoman mahdollisuuksien valikoiman. Monipuolisen toiminnan välineenä leiriä perustelevat monet seikat. Leiri tarjoaa kokonaisvaltaista yhdessäoloa ja kasvatusta sekä antaa paljon mahdollisuuksia oma-aloitteiseen tekemiseen ja toimintaan. Nimenomaan lapset kertovat leiriltä tullessaan ensimmäisinä kuulumisina kaikenlaisen omatoimisen ja uuden tekemisestä. Leireillä sosialisoidutaan ja kasvetaan yhdessä. Leirillä myös opitaan huolehtimaan siisteydestä, kun vanhemmat eivät ole huolehtimassa ja siivoamassa, on itse huolehdittava itsestään ja tavaroistaan. Leirillä voi myös löytää omia piileviä kykyjään sekä kasvaa itsenäisemmäksi. Leirien monipuolisessa toiminnassa on käyttöä ohjaajien monille erilaisille kyvyille, esimerkiksi askartelunohjaamiselle, leikittämiseksi, opettamiselle, laulattamiselle, erätaidoille ja niin edelleen. Leiristä ainutlaatuisen tekee myös se että se merkitsee väliaikaisuutta. Leirillä ollaan esimerkiksi viikonloppu tai viikko ja sen jälkeen palataan takaisin normaaliin arkielämään. (Ketola 2002, 51.) Ritokosken (2010b, 43) tutkimuksen mukaan leiritoiminnan kautta on myös mahdollista tarjota ainutlaatuisia elämyksiä ja kokemuksia sekä kutsua ihmistä seurakuntayhteyteen ja vahvistaa sitä. Leiritoiminta myös kehittää ihmisen kristillistä identiteettiä ja antaa kokemuksen että ”meitä on muitakin, ei vain meidän kerho”. Leirit opettavat monia tärkeitä asioita osallistujilleen.

Myös perheille leiritoiminta tarjoaa mahdollisuuksia. Perheleirillä vanhemmat saavat lasten lisäksi aikuisia leirikavereita. Samalla lapset ja vanhemmat voivat olla yhdessä ja saada uusia kokemuksia jotka tukevat sekä perhettä, vanhempia että lapsia. Perheleirin kautta perheet voivat saada ikään kuin yhteisen loman arjesta. (Ketola 2002, 51.)

Leirillä opetellaan ja harjoitellaan myös oikeaa ja väärää. Leiri tarjoaa kaiken muun toiminnan ohessa moraalista ja eettistä kasvatusta. Leirillä moraali syntyy käytännön tilanteissa. Se ilmenee oikeudenmukaisuutena, tehtävien jakamisena, tasapuolisuutena, arvostamisena sekä rehellisyytenä. Jos leirin sosiaalista ilmapiiriä ei koeta hyväksi, se vaikuttaa leirin hallintaan ja järjestyksen ylläpitoon sekä yhteishenkeen ja viihtyvyyteen. Sanonta ”kaikki vaikuttaa kaikkeen” pitää paikkansa, näin ollen pienet asiat voivat vaikuttaa koko leirin onnistumiseen. (Ketola 2002, 54–56.) Leiritoiminnassa näkyvät myös kristillisen kasvatuksen kuusi ulottuvuutta. (Muhonen & Tirri 2008, 77–82.) Kristilliseltä arvopohjalta nousevan leirin ohjelma rakentuu ajatukselle ihmisen kokonaisvaltaisuudesta. Leirillä voi tutustua niin itseän kuin kavereihinkin kokonaisvaltaisemmin kuin silloin, kun tavataan lyhyen aikaa. (Jansa 2010, 266–282.)

Leirityö on yksi varhaisnuorisotyön kolmesta keskeisimmistä toimintamuodoista. Sami Ritokosken (2010b, 39–44) tutkimuksen mukaan leiritoiminta, kerhotoiminta sekä koulutyö ovat varhaisnuorisotyön kolme keskeisintä toimintamuotoa. Ritokoski esitti varhaisnuorisotyöohjaajille kysymyksen varhaisnuorisotyön tärkeimmistä toimintamuodoista, vastaaja sai valita yhden tai tarvittaessa useamman vaihtoehdon. Vaihtoehdot olivat kerhotoiminta, leiritoiminta, retkitoiminta, koulutyö ja jokin muu. Vastaukset olivat painottuneet niin että 41 vastaajasta 35 oli vastannut tärkeimmäksi toimintamuodoksi kerhotoiminnan, 31 koulutyön ja 30 leiritoiminnan. Retkitoiminta ja jokin muu saivat molemmat kymmenen vastausta.

3.6 Kristillinen kasvatusta

Kirkon kasvatustyöhön kuuluu osaltaan kristillinen kasvatusta, se on yksi kirkon varhaisnuorisotyön perusteista. Kristillinen kasvatusta on jakautunut kahteen eri puoleen, hengelliseen ja inhimilliseen. Kumpaankin puoleen kuuluu kolme eri ulottuvuutta ja yhdessä nämä muodostavat kristillisen kasvatusta kuusi ulottuvuutta. Nämä ulottuvuudet ovat: opillinen –, rituaalinen –, kokemuksellinen –,

eettis-moraalinen –, huolenpidollinen – ja pedagogien ulottuvuus. (Muhonen & Tirri 2008, 77–82.)

Opilliseen ulottuvuuteen kuuluvat kristinuskon opillisten sisältöjen välittäminen, kristillisessä kasvatuksessa välitetään kasvatettavalle kuvaa rakastavasta ja hyvästä Jumalasta; Luojasta ja Lunastajasta. Tässä välittämisessä raamatunkertomuksilla on keskeinen asema opillisen ulottuvuuden kannalta. Raamattu on historiallinen kirja, joka kertoo Jumalan toiminnasta ihmiskunnan eri vaiheissa. Kertomuksien avulla on mahdollista käsitellä erilaisia elämänskysymyksiä myös tämän päivän ihmisten näkökulmasta. Opillisen ulottuvuuden keskeinen merkitys on kristityn identiteetin vahvistaminen ja yhteisen ylläpitäminen sekä sen eteenpäin vieminen. (Muhonen & Tirri 2008, 77–82.)

Rituaaliseen ulottuvuuteen kuuluvat kristilliset tavat ja perinteet. Näitä ovat esimerkiksi jumalanpalvelukseen osallistuminen, kirkkovuoden seuraaminen, rukoukset ja hengelliset laulut. yhteiset rituaalit tarjoavat turvallisuutta ja kokemuksia sekä vahvistavat niiden välistä yhteyttä. Rituaalit auttavat ihmistä irrottamaan arjesta ja hiljentymään pyhän äärelle. Rituaalisen ulottuvuuden kautta lapsikin voi päästä osalliseksi uskonnosta, vaikkei vielä ymmärtäisikään sen opillista puolta. Kristillinen kasvatus auttaa myös ihmisiä ymmärtämään erilaisien tapojen ja perinteiden merkitystä rituaalisen ulottuvuuden myötä. (Muhonen & Tirri 2008, 77–82.)

Kokemukselliseen ulottuvuuteen sisältyvät sekä Jumalan rakkaus ja läsnäolo että kasvattajan ja lapsen välisen suhteen emotionaalinen ilmapiiri. Kristillisen kasvatuksen kautta on mahdollista tarjota lapselle kokemus turvallisesta ja rakastavasta Jumalasta, ja sitä kautta luottamus elämään. Myös tulevaisuuden näkökulma tulee aina kasvatuksessa esille. Kristillinen kasvatus on voimavara, jonka merkitys ulottuu hyvin laajalle, tämänhetkistä kasvatustodellisuutta laajemmalle. Kasvatusta olisi toteutettava siten että se vaikuttaa kasvatettavan koko elämään. Kristillisessä kasvatuksessa luottamus elämään ja tulevaisuuteen perustuu siihen että ihminen saa kokea olevansa suuremman kannateltavana, hyvissä käsissä. Lapselle luottamus Jumalaan voi antaa niin juuret kuin

siivetkin. Kokemuksellinen ulottuvuus tuo myös esiin kysymyksen ihmisen hengellisyden luonteesta. Kristillinen kasvatus pyrkii kasvatettavan jumalasuhteen tukemiseen ja hengellisen hyvinvoinnin edistämiseen. Kasvattajan tehtävänä on olla turvallinen aikuinen ja nähdä lapsi arvokkaana. Kasvattajan oma luottamus Jumalaan ja elämään heijastuvat myös kasvatussuhteeseen. (Muhonen & Tirri 2008, 77–82.)

Eettis-moraaliseen ulottuvuuteen kuuluu kasvatus kohti hyvää ja oikeaa sekä hyvien tapojen ja tärkeiden arvojen välittäminen sekä opettaminen. Kristillisiä eettisiä kulmakiviä ovat kultainen sääntö ja rakkauden kaksoiskäskey. Nämä haastavat vastuuseen ja lähimmäisen rakastamiseen. Tämä toteutuu sekä tiedon että toiminnan tasolla. eettisten periaatteiden opettaminen ei yksin riitä, vaan kristillisessä kasvatuksessa opetellaan myös elämään siten että nuo periaatteet näkyvät ja toteutuvat myös käytännössä. Lähimmäisenrakkaus kokoaa yhteen ja opettaa kristilliseen kasvatukseen kuuluvia keskeisiä arvoja ja periaatteita, kuten toisen huomioimisen ja kunnioittamisen sekä erilaisuuden hyväksymisen. Arvot eivät välity abstrakteina väitelauseina vaan kasvattajan ensisijaisen toiminnan ja persoonan kautta. (Muhonen & Tirri 2008, 77–82.)

Huolenpidolliseen ulottuvuuteen liittyy kristillisen kasvatuksen toteutuminen kasvattajan ja kasvatettavan suhteessa, jonka tavoitteena on kasvatettavan hyvän toteutuminen. Kristillinen kasvatus on tavoitteellista toimintaa. Sillä on tavoitteita ja arvolähtökohtia, joista käsin se suuntautuu. Kristillinen kasvatus huomioi lapsen kokonaispersoonallisuuden, hänen kaikki osapuolensa. Parhaimmillaan kristillinen kasvatus on osa luonteva osa arkea ja jokapäiväistä elämää. Tavallisen elämän ja arkisen yhdessäolon arvostaminen kuuluu olennaisena osana kristilliseen elämään. Kristinuskon mukaan Jumala tuli ihmiseksi ihmisten keskelle, näin pyhä kohtasi arjen. Huolenpidolliselle ulottuvuudelle tyyppillistä on kasvatettavan perustarpeista huolehtiminen ja kasvatussuhteen positiivinen ilmapiiri. (Muhonen & Tirri 2008, 77–82.)

Kristillisellä kasvatuksella on tavoitteita ja arvolähtökohtia joita kohden ja joista käsin se suuntautuu. Tästä johtuen siihen sisältyy myös pedagoginen ulottu-

vuus. Pedagogisella ulottuvuudella tarkoitetaan kristillisen kasvatuksen toteuttamiseen liittyviä sisällöllisiä ja menetelmällisiä ratkaisuja sekä niiden taustalla vaikuttavia lähtökohtia ja periaatteita. Kristillisen kasvatuksen pedagoginen ulottuvuus tuo korostetusti esiin kasvattajan tehtävän ja roolin. Kasvattajan oma usko ei ole edellytys kristillisessä kasvatustehtävässä toimimiselle. Kasvatuksen sijaan edellyttää sitoutumista yhteisesti sovittuihin päämääriin ja arvoihin sekä ylläpitämään kasvattajan asiantuntijuutta. Kristillisen kasvatuksen kontekstissa tämä merkitsee lisäksi kasvatuksen hengellisen puolen huomioimista. (Muhonen & Tirri 2008, 77–82.)

3.7 Kirkon varhaisnuorisotyö

Kirkon varhaisnuorisotyö tarjoaa kouluikäisille, eli 7–14-vuotiaille, tytöille ja pojille monipuolista ikävaiheen mukaista toimintaa seurakunnissa. (Sakasti i.a.a). Varhaisnuorisotyötä on alettu kutsua myös tyttöjen ja poikien työksi tai kouluikäisten tyttöjen ja poikien työksi, tämä johtuu siitä että sana varhaisnuori ei kata kaikkia toimintaan osallistuvia ikäryhmiä. Virallisesti sana varhaisnuori tarkoittaa 11–14-vuotiaita, sitä nuoremmat ovat määritelmän mukaan vielä keskilapsuudessa eläviä. (Sinkkonen 2010, 31–33.)

Varhaisnuorisotyö järjestää leirejä, retkiä, erilaisia kerhoja ja yksittäisiä tapahtumia, kuten esimerkiksi teemapäiviä tai kymppisynttäreitä. Seurakunnat tekevät myös yhteistyötä alueensa koulujen kanssa, seurakunnan työntekijät tulevat mahdollisesti tätäkin kautta tutuiksi koululaisille. Monissa seurakunnissa toimii myös pyhäkouluja, partioryhmiä sekä aamu- tai iltapäiväkerhoja. (Sakasti i.a.a.)

Seurakunnallinen varhaisnuorisotyö koostuu kokoavasta toiminnasta, yhteistyöstä, verkostoitumisesta ja projekteista. Kyseinen työmuoto on vahvasti maallikkopainotteista, vapaaehtoisen vastuunkantajien varassa tapahtuvaa toimintaa. Toimintaa tekevät yhdessä varhaisnuorisotyöntekijöiden kanssa nuoret kerhonohjaajat. Kerhonohjaajat ovat tehtäväänsä koulutettuja, rippikoulun käyneitä nuoria. Varhaisnuorisotyöntekijät koordinoivat työn kokonaisuutta ja hei-

dän toimenkuvaansa kuuluu varhaisnuorisotyön lisäksi usein nuoriso- ja rippikoulutyötä. Nuorten ohjaamia kerhoja on monenlaisia, kuten esimerkiksi kokki-kerho, pienoismallikerho, sählykerho tai askartelukerho. (Jansa 2010, 266–283.)

Varhaisnuorisotyön yksi tärkeimmistä toimintamuodoista on leiri- ja retkitoiminta. (Ritokoski 2010b.) Seurakuntien leirit tavoittavat vuosittain yli 60 000 kouluikäistä. Seurakuntien lisäksi leiritoimintaa tarjoavat muun muassa kirkolliset palvelujärjestöt ja hiippakunnat. (Jansa 2010, 266–283.)

Myös partiotyö on tärkeä osa seurakunnan varhaisnuorisotyötä. (Jansa 2010, 266–283.) Partioliikkeen arvopohja rakentuu viidelle perussuhteelle, jotka ovat suhde toiseen ihmiseen, omaan itseen, Jumalaan, yhteiskuntaan ja ympäristöön. Toimintatavoistaan ja arvopohjastaan johtuen partio soveltuu hyvin yhdeksi toimintamuodoksi seurakuntien lapsi- ja nuorisotyöhön. (Sakasti i.a.b.) Seurakunta toimii useimmiten taustayhteisönä partiolippukunnille. Taustayhteisöt tukevat toimintaa taloudellisesti sekä tarjoamalla tiloja lippukuntien käyttöön. Lippukunnissa vastaavasti annetaan taustayhteisön mukaista uskontokasvatusta. (Jansa 2010, 266–283.)

Iltapäiväkerhoista on tullut luonteva osa kirkon toimintaa, jossa kristillinen kasvatusta toteutuu eri toimijoiden yhteistyönä, merkittävämpänä koulun ja perheiden kanssa. Aamu- ja iltapäiväkerhot ovat osa kirkon kasvatustyötä. Esimerkiksi iltapäiväkerhossa lapsi saa viettää iltapäivää turvallisen aikuisen seurassa, eikä hänen tarvitse olla yksin kotona. Toiminnassa painottuvat kristillinen kasvatusta, monipuolinen toiminta, yhteistyö vanhempien kanssa sekä lapsesta välittäminen. Aamu- ja iltapäiväkerhoja ohjaavat kirkon nuorisotyönohjaajat tai lastenohjaajat. (Sakasti i.a.a.)

Kirkon varhaisnuorisotyö pohjautuu kristilliseen ihmiskäsitykseen, johon kuuluu suhde luomakuntaan, suhde itseen, suhde lähimmäiseen ja suhde Jumalaan. Seurakuntien varhaisnuorisotyössä tuetaan tyttöjen ja poikien kokonaisvaltaista kasvua ja kotien kristillistä kasvua ja otetaan huomioon eri-ikäisten lasten hen-

gelliset tarpeet ja elämän kysymykset. Seurakunnat kehittävät toimintaa yhdessä perheiden, koulujen ja erilaisten järjestöjen kanssa. (Sakasti i.a.a) Kirkon varhaisnuorisotyö tuo tytöille ja pojille tutuksi myös monikulttuurisuutta sekä kansainvälisyyttä. Kristinuskon opettaa ihmisen yhteenkuuluvuutta ja samanaikaisuutta. Maailmanlaajuinen vastuu lähimmäisistä koskee myös kouluikäisiä. Se ei ole vain velvoittavaa vaan luo myös turvallisuutta, minä olen vastuussa kaverista, mutta minuakin kannetaan, kun tarvitsen sitä. Pienet ja isot lapset tarvitsevat kokemusta siitä että he ovat myös osa suurempaa kokonaisuutta, perhettä, kaveriporukkaa, seurakuntaa ja Kristuksen maailmanlaajuista kirkkoa. Monilla seurakunnilla on ystävyysseurakuntia tai jonkin lähetysjärjestön kautta lähettejä eri puolilla maailmaa. Varhaisnuorisotyön leireiltä tai kerhoista voidaan joskus kirjoittaa kirjeitä tai lähettää piirustuksia tai muuta sellaista läheteille ja ystävyysseurakuntiin ja vastaavasti lukea maailmalta tullutta postia yhdessä. (Jansa 2010, 266–283.)

3.8 Kirkon vanhustyö

Kirkon vanhustyö edistää kristillisen ihmiskäsityksen pohjalta myönteistä suhtautumista vanhenemiseen ja työskentelee vanhusten arvostuksen nostamiseksi. Kirkko haluaa olla rakentamassa sukupolvien välistä ymmärrystä. Vanhuksilla on tärkeä tehtävä kristillisen tradition siirtämisessä tuleville sukupolville. Yksi seurakuntien perustehtävistä on vanhusten hengellisen elämän hoitaminen, avun, tuen sekä yhteisyyden tarjoaminen. Seurakuntien tekemä vanhustyö seuraa yhteiskunnallista kehitystä ja on vaikuttamassa vanhusten elinolojen parantamiseen yhteistyössä monien viranomaisten ja järjestöjen, esimerkiksi Vanhustyön keskusliitto ry:n, Vanhus- ja lähimmäispalvelun liiton sekä Omaishoitajat ja Läheiset ry:n kanssa. (Sakasti i.a.c.)

Kirkon vanhustyö on osa kirkon tekemää diakoniatyötä. Kirkkojärjestyksen (§4:3) mukaan ” Seurakunnan ja sen jäsenten tulee harjoittaa diakoniaa, jonka tarkoituksena on kristilliseen rakkauteen perustuva avun antaminen erityisesti niille, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta.” Kirkon vanhustyön

strategian 2015 pohjalta on laadittu vanhustyötä varten neljä teesiä joiden mukaan vanhustyötä on linjattu. Ensimmäisenä teesinä on vanhuksen arvon kunnioitus. Kristillisen ihmiskäsityksen mukaan ihminen on Jumalan luoma ja siksi arvokas, tämä pätee myös vanhusten kohdalla. Toinen teesi kannustaa kunnioittamaan vanhusten jo elettyä elämää ja sen ainutlaatuisuutta. Vanhuksella on oikeus perinteisiin ja ainutlaatuisiin muistoihin. Kolmantena teesinä on huolenpito ja turvallisuus. Vanhus saa yksilöllisten tarpeiden mukaista hoitoa ja huolenpitoa. On huolehdittava myös siitä että vanhuksen toimintaympäristö on turvallinen ja esteetön. Neljäntenä ja viimeisenä teesinä on vanhuksen oikeus keskinäiseen sovintoon ja eheytymiseen elämän kokemuksista. Elämän loppuvaiheessa on myös huolehdittava elämän laadusta. Huolehtimisen aiheena on lisäksi se, ettei vanhuksen tarvitse kokea yksinäisyyttä tai tarpeetonta kipua. (Kirkon vanhustyön teesit vanhustyön strategian pohjalta i.a.)

Seurakunnan vanhustyötä toteutetaan esimerkiksi kotikäynneillä, erilaisien vertaistukiryhmien muodossa sekä muun muassa varhaisnuorten ja senioreiden yhteisillä leireillä. (Työntekijöiden haastattelut 2014.)

4 TOIMINTAYMPÄRISTÖ

4.1 Helsingin Mikaelin seurakunta

Helsingin Mikaelin seurakunta, entinen Mellunkylän seurakunta, on perustettu 1981. Seurakunta perustettiin kun Vartiokylän seurakuntaa jaettiin eri osiin, Mellunkylän seurakunta oli yksi uusista alueista. Seurakunta sijaitsee Itä-Helsingissä ja sen alueeseen kuuluvat Mellunmäki, Kivikko, Kontula, Vesala, Kurkimäki sekä Östersundom. Östersundom on liitetty osaksi Mellunkylän seurakuntaa vuonna 2009 Sipoon alueliitoksen myötä. Tällöin seurakunta vaihtoi nimensä Helsingin Mikaelin seurakunnaksi. Seurakunnan jäsenmäärä on noin 20 300. Helsingin Mikaelin seurakunnan alueella asuvista ihmisestä noin 50 % kuuluu kirkkoon. (Helsingin Mikaelin seurakunta 2014.)

Seurakunnalla on useita toimipaikkoja alueellaan. Seurakunnalla on kaksi kirkkoa joista seurakunnan pääkirkko, Mikaelinkirkko sijaitsee Kontulassa. Toinen kirkko, joka on samalla Helsingin vanhin puukirkko, sijaitsee Östersundomissa. Östersundomin kirkko on rakennettu vuonna 1754. Muita seurakunnan tiloja ovat Pyhä Jysäyksen seurakuntakoti Kivikossa sekä Mellunmäen seurakuntakeskus eli Mellari joka sijaitsee Mellunmäen vanhassa ostoskeskuksessa. Seurakunta järjestää messuja kirkoissaan. (Helsingin Mikaelin seurakunta 2014.)

Seurakunta määrittelee itsensä vireäksi lähiöseurakunnaksi. Helsingin Mikaelin seurakunta järjestää lapsille ja perheille erilaisia kerhoja, leirejä, retkiä sekä tapahtumia. Perhemessuja järjestetään pari kertaa syksyllä ja keväällä. Varhaisnuorille on tarjolla paljon erilaisia kerhoja joista rippikoulun käyneet nuoret vastaavat yhdessä varhaisnuorisotyöntekijöiden kanssa. Lisäksi kouluikäisille järjestetään iltapäiväkerho, leirejä sekä retkiä. Varhaisnuorisotyö tekee tiivistä yhteistyötä alueen koulujen kanssa, tämä näkyy muun muassa koulujen aamunavauksina ja koulupäivystyksinä. (Helsingin Mikaelin seurakunta 2014.)

4.2 Korpirauhan leirikeskus

Korpirauhan leirikeskus sijaitsee Siuntion pohjoisosassa suuren metsäalueen keskellä. Korpirauhaan on matkaa noin 55 kilometriä Helsingistä. Helsingin seurakuntayhtymän omistama Korpirauhan leirikeskus on valmistunut vuonna 1962. Leirikeskusta laajennettiin vuonna 1985, jolloin leirikeskukseen rakennettiin uudet majoitustilat sekä uusi luokkatila. (Korpirauhan leirikeskus 2014; Tuovila 2014.)

Korpirauhan ympäristö on muutamaa kesämökkiä lukuun ottamatta lähes asumatonta korpea. Leirikeskuksen pinta-ala on noin 100 hehtaaria joka sisältää hyvin vaihtelevaa ja moninaista maastoa. Alueelta löytyy metsää, suota sekä kalliota. Leirikeskuksella on omaa rantaa sekä päärakennuksen viereisen Syvälammen että noin puolen kilometrin päässä sijaitsevan Lauklammen rannalla. (Korpirauhan leirikeskus 2014.)

Korpirauhassa on hyvätasoisia majoituspaikkoja 80 henkilölle kahden ja neljän hengen huoneissa. Leirikeskuksen ruokasaliin mahtuu kerrallaan noin 100 ruokailijaa. Leirikeskuksessa on käytettävänä kappeli sekä 20 hengen ja 34 hengen opetus- ja kokoustilat. (Korpirauhan leirikeskus 2014.)

Syvälammen rannassa on rantasauna uimalaitureineen. Leirikeskuksen pihapiiristä löytyvät lentopallo- ja jalkapallokenttä sekä aidattu leikkialue lapsille kiipeilytelineineen ja keinuineen. Alueelle on rakennettu kolme erityyppistä luontopolkua joiden pituudet ovat 1, 2 sekä 8 kilometriä. Lauklammen luontoon voi tutustua myös soutaen tai meloen. Korpirauhan laaja metsäalue sopii erinomaisesti retkeilyyn, partiotoimintaan ja muuhun maastossa liikkumiseen. Leirikeskuksesta saa luontopolkujen ja melontareittien karttoja. (Korpirauhan leirikeskus 2014; Tuovila 2014.)

Alueelta löytyy myös muutaman sadan metrin päässä päärakennuksesta kaksi laajaa teltta-aluetta ruokailukatoksineen. Alueille mahtuu kymmeniä telttoja ker-

rallaan. Toisen teltta-alueen yhteydessä on kolme kompostorikäymälää, suihkut peseytymistä varten sekä ruokailuvälineiden pesupiste. (Korporauhan leirikeskus 2014.)

4.3 Aiemmat varhaisnuorten ja senioreiden yhteiset leirit

Helsingin Mikaelin seurakunta on järjestänyt lasten ja senioreiden yhteisiä leirejä vuosina 2009, 2010, 2012 sekä nyt vuonna 2014, joita ovat olleet järjestämässä varhaisnuoriso- ja diakoniatyö. Leireiltä ei ole dokumentoitua palautetta, mutta työntekijät ovat muistelleet leirien ohjelmia ja tapahtumia sekä kertoneet kokemuksistaan haastatteluiden yhteydessä. Leireillä on ollut senioreita yleensä noin kymmenen. Varhaisnuoria on ollut noin 20–30. Leirit ovat olleet hyvin suosittuja niin varhaisnuorten kuin senioreidenkin osalta. Leireille on osallistunut myös vaihteleva määrä isosia. Työntekijöinä leireillä on ollut kaksi varhaisnuorisotyöntekijää, yksi pappi sekä yksi diakoniatyöntekijä. Kaikki leirit on järjestetty Korporauhan leirikeskuksessa. (Työntekijöiden haastattelut 2014.)

Leirien tavoitteena on ollut kahden eri sukupolven kohtaamisen tukeminen. Seurakunnan alue on rakennettu noin 50 vuotta sitten ja sen alkuperäisasukkaat ovat tulleet jo seniori-ikään. Heillä ei välttämättä ole lapsia ja lapsenlapsia lähellä ja vastaavasti alueen lapsilla ei välttämättä ole isovanhempia lähellä. Seurakunta mahdollistaa tämän työmuodon kautta kahden eri sukupolven kohtaamisen, kohtaamisen myötä on mahdollisuus ”rikastua” toisen sukupolven elämään ja näkemyksiin liittyvistä kysymyksistä. Kun oppii tuntemaan ja ymmärtää paremmin erilaisten ihmisten elämää ja ajatusmaailmoja niin yhteistyö, toisten arvostaminen ja kunnioittaminen helpottuvat jatkossa. (Työntekijöiden haastattelut 2014.)

Leirit ovat olleen pääosin samana ajankohtana eli keväällä, pääsiäisen aikaan, Palmusunnuntai-viikonloppuna. Työntekijät ovat kokeneet leirien ohjelmarungon hyväksi ja sitä on pienillä muutoksilla käytetty eri leireillä. Leireillä on ollut yhteistä ohjelmaa lapsille ja senioreille mutta myös eriytettyä ohjelmaa molemmille

ikäryhmille. Leireillä on ollut toiveena että seniorit osallistuisivat mahdollisimman paljon järjestettyyn ohjelmaan, mutta on ollut toki sallittua viettää myös omaa aikaa ja esimerkiksi käydä myös välillä lepäämässä. (Työntekijöiden haastattelut 2014.)

Leirien perusohjelmatarun on rakentunut monista eri osista. Näitä osia ovat yhteinen toiminta, esimerkiksi leikit, iltaohjelmat sekä rastimuotoiset työskenteilyt. Leireillä on myös molemmille ikä ryhmille omaa ohjelmaa. Lisäksi ruokailut ja hartaudet ovat kaikille yhteisiä. Leireillä on myös aina mahdollisuus saunomiseen. Leiri on päättynyt joko leirillä vietettävään jumalanpalvelukseen tai sitten sunnuntaiaamuna on pakattu tavarat ja tultu koko seurakunnan yhteiseen messuun Mikaelinkirkolle. Leirin päättäminen sunnuntaijumalanpalvelukseen on saanut paljon kehuja niin leiriläisiltä kuin muiltakin jumalanpalvelukseen osallistuvilta. Yhteisen jumalanpalveluksen viettäminen, ehtoollinen ja varhaisnuorten siunaus on kiteyttänyt yhteisen leiriviikonlopun ja sanoman. (Työntekijöiden haastattelut 2014.)

Varhaisnuorilta ja senioreilta on kerätty palautetta leireistä vaihtelevasti. Diakoniatyöntekijä keräsi kahdelta ensimmäiseltä vuodelta, eli vuosilta 2009 ja 2010, kirjallisen palautteen senioreilta, mutta saatu palaute ei ole enää tallessa. Senioreilta tullut palaute on ollut pääasiassa suullista. Varhaisnuoriltakin palautetta on kerätty muutamia kertoja erilaisin toiminnallisina menetelmin. Seniorit ovat olleet suurimmaksi osaksi hyvin positiivisilla mielin ja tyytyväisiä leireihin. Joskus jotkut seniorit ovat olleet yllättyneitä varhaisnuorten määrästä sekä siitä energiasta jota varhaisnuorilla riittää. Joskus leirillä on ollut sellaisia senioreita jotka eivät ole pitäneet varhaisnuorten vauhdikkuudesta ja äänentasoista. Varhaisnuorten ja senioreiden leirejä on välillä mainostettu erikseen omina leireinä, tällöin osa iäkkäämmistä osallistujista ei ole ollut täysin selvillä varhaisnuorten suuresta määrästä, tästä on ajoittain tullut palautetta. (Työntekijöiden haastattelut 2014.)

Työntekijöiden kokemuksen mukaan varhaisnuorten ja senioreiden yhteiset leirit ovat olleet selkeästi erilaisia kuin tavalliset varhaisnuortenleirit. Lasten ilo ja

elämänilo on tarttunut senioreihin. Lisäksi positiivisena ja kannustavana on koettu varhaisnuorten ja senioreiden väliset keskustelut. Toisaalta joitakin työntekijöitä on jäänyt harmittamaan se, ettei varhaisnuorten ja senioreiden välille syntynyt pidempiaikaisia suhteita. Esimerkiksi että koululainen olisi voinut käydä kyläilemässä jonkun seniorin luona. Tämä on jäänyt kuitenkin toteutumatta. (Työntekijöiden haastattelut 2014.)

Varhaisnuoret ilmoittautuvat leireille sähköisesti internetin kautta ja paikat täytetään ilmoittautumisjärjestyksessä, kuitenkin niin että Helsingin Mikaelin seurakuntaan kuuluvilla varhaisnuorilla on niin sanottu ”etuajo-oikeus” muiden seurakuntien jäseniin nähden. Leireille on otettu myös kauan leireillä käyneitä varhaisnuoria jotka eivät välttämättä enää asu Helsingin Mikaelin seurakunnan alueella. Seniorit on sen sijaan valittu kullekin leirille erikseen. Seniorit ovat hakenneet leireille ottamalla yhteyttä diakoniatyöntekijään, jonka jälkeen he ovat saaneet hakukaavakkeen. Kaavakkeessa on tiedusteltu tiettyjä asioita joiden perusteella heidät valitaan leirille. Näitä asioita ovat olleet muun muassa terveydentilaan liittyvät kysymykset sekä syyt joiden takia seniori hakee leirille. Diakoniatyöntekijä on haastatellut leirille hakevan seniorin puhelimitse, tai joissain tapauksissa kasvokkain. Joskus leirille hakevia senioreita on ollut enemmän kuin mitä leirillä on ollut paikkoja. Tällöin diakoniatyöntekijä on joutunut valitsemaan leirille osallistuvat seniorit. Valinta on perustunut hakukaavakkeiden vastauksiin. Koska Korpilahdessa on omanlaisensa leiriolosuhteet, aivan huonokuntoisimmat seniorit eivät voi osallistua leirille. (Työntekijöiden haastattelut 2014.)

Leireille osallistuvat isokset ovat seurakunnan kerhonoijaajia, jotka ohjaavat erilaisia kerhoja alakouluikäisille. Työntekijät informoivat kerhonoijaajia esimerkiksi kerhonoijaaja-illoissa tai kerhonoijaajien Facebook-ryhmässä. Isoleksi haluavat kerhonoijaajat ilmoittautuvat tämän jälkeen työntekijöille. Tarvittaessa työntekijät kysyvät erikseen kerhonoijaajilta halukkuutta tulla isoseks leirille. Leirillä on yleensä 5-8 isosta. Varhaisnuoret ja seniorit jaetaan pienryhmiin leirin alussa, jossa he toimivat leirin aikana, esimerkiksi rasteilla ja leivottaessa. (Työntekijöiden haastattelut 2014.)

4.4 Suunnittelua ja kevätleirin 2014 toteutus

Idea tämän opinnäytetyön tekemiseen lähti ohimennen käydystä keskustelusta Helsingin Mikaelin seurakunnan työntekijän kanssa. Seurakunnassa oli järjestetty jo useampi varhaisnuorten ja senioreiden leiri mutta niistä ei ollut kirjallista tai dokumentoitua palautetta. Opinnäytetyön myötä palautetta ja leirien kehittämisen kannalta tärkeää informaatiota tulisi kerättyä. Tämän materiaalin myötä olisi mahdollista lähteä helpommin kehittämään toimintaa.

Osallistuin leirin suunnitteluun alkuvaiheesta lähtien. Tapasimme leirille osallistuvien varhaisnuorisotyöntekijöiden kanssa kahteen kertaan leirin suunnittelun merkeissä. Ensimmäinen palaveri oli maaliskuun alussa ja toinen huhtikuun alussa. Lisäksi pidimme leirille osallistuvien harjoittelijoiden kanssa yhteisen palaverin leiriin liittyen. Tapaamisten ohella olen ollut tarvittaessa sähköpostitse sekä puhelimitse yhteydessä varhaisnuorisotyöntekijöihin. Kysyin työntekijöiltä mahdollisia toiveita haastatteluiden aiheisiin ja kyselyn kysymyksiin. Lopuksi hyväksyin haastatteluiden rungot sekä kyselylomakkeen leirille lähtevillä työntekijöillä.

Leirille osallistuvat työntekijät ovat itse käyneet läpi leirin suunnittelua lähinnä sähköpostitse. Suunnittelu on tapahtunut näin siksi että leirille lähtevät työntekijät ovat jo tuttuja toisilleen ja heillä on kokemus useiden leirien järjestämisestä, niin yhdessä kuin erikseenkin. Kaikki heistä ovat osallistuneet vähintään yhdelle varhaisnuorten ja senioreiden yhteiselle leirille aiemmin, jotkut ovat olleet kaikilla leireillä. Tämän vuoksi suunnittelu on ollut helppoa. Työntekijöille on kehittynyt omanlaisensa käytäntö asioiden hoitamisessa. He kokivat, etteivät tarvitse leirin suunnittelupalaveria saman pöydän ääressä. Juoksevat asiat hoidettiin siis sähköpostin välityksellä tai työpaikan käytävässä ohimennen. Heillä oli leiriä varten aiemmilta varhaisnuorten ja senioreiden leireiltä tuttu runko johon oli helppo muokata ja suunnitella tulevan leirin ohjelmat. (Työntekijöiden haastattelut 2014.)

Koska leirin tavoitteena oli tukea varhaisnuorten ja senioreiden kohtaamista ja vuorovaikutusta, haastatteluissa ja kyselyssä kysymäni kysymykset ja teemat olivat tutkivat juuri näitä kysymyksiä. Sekä työntekijöillä että itselläni oli samat intressit leiriin liittyen ja tutkimuksen tekemiseen. Intresseinä eli kiinnostuksen kohteina olivat erityisesti varhaisnuorten ja senioreiden kohtaamisen tukeminen, kristinuskon opettaminen sekä vuorovaikutus ja yhdessäolo. Leirin tavoitteet kohtasivat intressien kanssa.

Leirille oli asetettu monia tavoitteita. Yksi näistä oli tukea kahden eri sukupolven kohtaamista ja vuorovaikutusta sekä rikkoa niin eri sukupolvien kuin seurakunnan työalojen välisiä raja-aitoja. Seurakunnan alueella on lapsia, joiden isovanhemmat asuvat kaukana, tai yhteyttä heihin ei muusta syystä välttämättä ylläpidetä. Samoin alueella on ikäihmisiä, joiden lapsenlapset asuvat kaukana tai yhteyttä ei esimerkiksi välirikon vuoksi pidetä. (Työntekijöiden haastattelut 2014).

Leirillä eri-ikäiset kohtaavat ja voivat toimia yhdessä, iloita toistensa seurasta ja oppia toisiltaan uusia asioita, vaikka eivät olekaan sukulaisia keskenään. Molemmat ikäryhmät myös pääsevät kosketuksiin toisen ikäryhmän monenlaisten edustajien kanssa ja se kasvattaa erilaisuuden sietämiseen ja auttaa ymmärtämään asioita eri-ikäisen ihmisen näkökulmasta. Uskon, että niin kuin lapset ja seniorit voivat oppia toisiltaan, voivat myös seurakunnan varhaisnuorisotyö ja diakoniatyö oppia toisiltaan tai saada uutta näkökulmaa työhönsä tämän työmuodon avulla. (Työntekijä 1.)

Lisäksi yhden tavoitteen taustalla on lähetyskäsky, ”Menkää siis ja tehkää kaikki kansat minun opetuslapsiksi: kastakaa heitä Isän ja Pojan ja Pyhän hengen nimeen ja opettakaa heitä noudattamaan kaikkea, mitä minä olen käskenyt teidän noudattaa. Ja katso, minä olen teidän kanssanne kaikki päivät maailman loppuun asti.” (Matt. 28:19–20.)

Varhaisnuorten ja senioreiden yhteinen kevätleiri järjestettiin Korpirauhan leirikeskuksessa 11.-13.4.2014. Leirin ohjaajaporukka koostui neljästä (4) seurakunnan työntekijästä, kolmesta (3) Diakonia-ammattikorkeakoulun harjoittelijas-

ta sekä kolmesta (3) isosesta. Leiriläisiä oli yhteensä 28, joista 21 oli varhaisnuoria ja 7 senioreita. Leirin ohjelma on liitteenä.

Lähdimme perjantaina 11.4. Mikaelinkirkolta tilausajobussilla kohti Korpirauhan leirikeskusta. Perillä meitä oli vastassa Korpirauhan isäntä, Kalevi ”Kassu” Tuovila, joka piti leiriläisille noin tunnin mittaisen turvallisuusinfon, jota emme olleet laskeneet omaan ohjelmaamme. Turvallisuusinfon jälkeen pääsimme syömään jonka jälkeen majoituimme bussimatkan aikana sovittujen kavereiden kanssa huoneisiin. Perjantai-illan iltaohjelmasta vastasivat isokset, ohjelmassa oli tutustumisleikkejä, lauluja ja muuta hauskaa. Iltapalan jälkeen hiljennyimme iltaharjauksessa jonka jälkeen leiri hiljeni yöpuulle.

Lauantaina herätys oli heti kello 8, jotkut nuorista leiriläisistä tosin olivat heränneet jo aiemmin. Aamupalan jälkeen kokoontuimme yhdessä Korpirauhan kappeliin, jossa pääsimme osallistumaan lattiakuvan rakentamiseen ja orientoitumaan tulevaan päivään. Kappelihetken jälkeen leiriläiset jaettiin pienryhmiin. Jokaisessa ryhmässä oli varhaisnuoria ja yksi tai kaksi senioria. Ryhmiin jaon jälkeen lähdimme koko leiri tutustumaan leirialueeseen, ja saimme samalla raitista ilmaa. Palattuamme tutustumiskierrokselta pääsimme leipomaan voisilmäpullia pienryhmittäin. Jokaiselle pienryhmälle oli laitettu valmiiksi pöytä, johon oli tuotu jauhoja, taikinaa, voita ja peltejä. Raesokeria oli vain yksi paketti mutta sitä kierrätettiin pöytien välillä. Pullanleipomisen lomassa varhaisnuoret ja seniorit keskustelivat paljon keskenään. Leipominen oli antoisaa puolin ja toisin. Leipomisen jälkeen jäi hetki omaa aikaa, jonka kukin sai käyttää niin kuin halusi. Varhaisnuorilla tämä tarkoitti lähinnä biljardin tai pöytätenniksen peluuta, tai muuten kavereiden kanssa olemista. Omalta ajalta siirryttiin lounaalle.

Lounaan jälkeen jatkettiin työskentelyä pienryhmissä. Leirikeskuksen alueelle oli tehty neljä rastipaikkaa. Ensimmäisellä rastilla koristeltiin virpomavitsoja, toisella laulettiin, kolmannella keksittiin uusia ja vanhoja virpomisloruja ja neljännellä rastilla kuultiin pääsiäismunien historiasta ja maalattiin Mignon-munia. Jokainen rasti kesti 30 minuuttia. Päiväjuoma jakoi rastit kahteen osaan, eli ennen päiväjuomaa ryhmät kävivät kahdella rastilla ja päiväjuoman jälkeen loppuilla.

Päiväjuomalla saatiin nauttia tuoreita itse tehtyjä voisilmäpullia, eli niitä joita leivottiin aamupäivällä. Rastien jälkeen varhaisnuoret lähtivät ulkoilemaan harjoittelijoiden johdolla ja seniorit pääsivät saunaan. Ulkoilun jälkeen palattiin päiväliselle, minkä jälkeen nuoremmat leiriläiset pääsivät saunaan, ensin tytöt ja sitten pojat. Saunavuorojen aikana oli omaa aikaa ja silloin sai myös harjoitella omia ohjelmia iltaohjelmaa varten. Iltaohjelmassa nähtiinkin pari hienoa esitystä varhaisnuorten taholta, etenkin seniorit antoivat esityksille raikuvat aplodit. Iltaohjelmassa jälleen laulettiin ja leikittiin. Iltapalan jälkeen hiljennettiin iltahartaudessa jonka jälkeen leiri hiljeni yöpuulle.

Sunnuntaiaamuna herätys oli jälleen kello 8. Vahvennetun ja runsaan aamupalan jälkeen pakkasimme tavaramme ja siivosimme. Kello 9.30 bussi starttasi kohti Helsinkiä ja Mikaelinkirkkoa. Leirin lopuksi osallistuimme seurakunnan yhteiseen messuun. Varhaisnuorten ja senioreiden leiri teki näyttävän sisääntulon ristikulkuessa, lauloimme laulua jonka olimme opetelleet leirillä, ”Valoa päin”. Messussa seniorit osallistuivat ehtoolliselle ja varhaisnuoret siunattiin. Messun jälkeen vanhemmat tulivat hakemaan lapsiaan Mikaelinkirkolta ja seniorit lähtivät kukin omaan suuntaansa. Ennen kotiin lähtöä, senioreilta tuli paljon palautetta ja kiitosta leiristä.

5 TUTKIMUKSELLISET LÄHESTYMISTAVAT

5.1 Opinnäytetyön tavoitteet ja toteutus

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää tyttöjen ja poikien, senioreiden sekä seurakunnan työntekijöiden ajatuksia ja kokemuksia yhteisestä leiristä, yhdessäolosta sekä leiriin liittyvästä yhteisestä tekemisestä ja tämänkaltaisen työmuodon tarpeellisuudesta. Tavoitteena on myös kartoittaa sukupolvien välisen työn hyötyä ja tulevaisuutta sekä kerätä mahdollisia kehitysideoita.

Tutkimuksen kohderyhmä on 7–14-vuotiaat tytöt ja pojat sekä jo varttuneet seniorit. Kohderyhmän lisäksi keräsin aineistoa myös seurakunnan työntekijöiltä. Aineistonkeruu tytöiltä ja pojilta sekä senioreilta tapahtui 11.–13.4.2014 leirillä Korpirauhan leirikeskuksessa. Työntekijöiltä keräsin aineistoa ennen leiriä sekä leirin jälkeen.

Tutkimus on osa seurakuntatyön kehittämisprosessia. Tutkimuksen kautta saadaan tietoa ja viitteitä siitä kannattaako seurakunnan tekemää sukupolvien välistä työtä lähteä kehittämään eteenpäin ja ylläpitää. Tutkimuksessa selvitin sukupolvien välisen työn merkitystä tytöille ja pojille, senioreille sekä työntekijöille. Vuorovaikutuksen ja kohtaamisten tutkiminen oli osa tutkimusta.

Seurakuntien alueilta löytyy paljon yksinäisiä vanhuksia tai vanhuksia ja perheitä joilla ei ole kontaktia muihin sukupolviin. Tämä voi johtua muun muassa pitkistä välimatkoista esimerkiksi isovanhemman ja lapsen sekä lapsenlapsien välillä, tällöin ei ole mahdollista vieraila usein toisten luona. Yksi mahdollinen syy on myös yhteyksien katkeaminen perheenjäsenten välillä. (Työntekijöiden haastattelut 2014.)

Kuten kirkkolaissakin on määritelty kirkon tehtäväksi ”Tunnustuksensa mukaisesti kirkko - - toimii muutenkin kristillisen sanoman levittämiseksi ja lähim-

mäisenrakkauden toteuttamiseksi.” (Kirkkolaki 1993). Sukupolvien välinen työ ja sen kehittäminen kuuluvat lähimmäisenrakkauden toteuttamiseen sekä myös kristillisen sanoman levittämiseen. Kirkkojärjestyksen 2§ on säädetty ”Seurakunnan tulee huolehtia eri-ikäisten seurakunnan jäsenten kristillisestä kasvatuksesta ja hengellisen elämän hoitamisesta.” (Kirkkojärjestys 1991). Esimerkiksi sukupolvien välisessä työssä tämä toteutuisi. Senioreiden ja lasten yhteinen toiminta voi tuoda apua ja tukea molemmille osapuolille. Tällainen toimintamuoto seurakunnassa rohkaisee lähimmäisen rakkauteen sekä antaa seurakunnalla mahdollisuuden yhtäaikaiseen eri-ikäisten kristilliseen kasvatukseen.

5.2 Aineistonkeruumenetelmät

Aineistoa keräsin leirin aikana havainnoimalla lapsia ja senioreita yhteisten toimintojen aikana. Haastattelin leirillä viittä senioria sekä kymmentä lasta. Senioreilta keräsin myös kokemuksia, toiveita ja kehitysideoita kirjallisella kyselyllä. Leirille osallistuvia seurakunnan työntekijöitä haastattelin ennen leiriä sekä leirin jälkeen. Lisäksi haastattelin leirille osallistunutta opiskelijaa leirin jälkeen. Haastattelu metodina käytin teemahaastattelua. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47–48).

Haastatteluihin olen katsonut mallia lina Backmanin opinnäytetyöstä jossa hän on tutkinut varamummo ja -pappa toimintaa sekä selvittänyt varamummojen ja lasten vanhempien ajatuksia varamummo ja -pappatoiminnasta, haastattelemalla lasten vanhempia ja senioreita teemoittain. (Backman 2009, 20–21.)

5.2.1 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä. Haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin joista keskustellaan. Teemahaastattelu ei sido haastattelua tiettyyn leiriin, kvalitatiiviseen tai kvantitatiiviseen, eli laadulliseen tai määrälliseen, eikä se ota kantaa haastattelukertojen määrään. Kuten teema-

haastattelun nimikin jo kertoo, haastattelussa keskitytään ja se etenee tiettyjen teemojen mukaan. Tämän myötä haastateltavan ääni tulee paremmin kuuluviin ja tutkijan rooli pienenee. Teemahaastattelu huomioi sen että ihmisten tulkinnat ja mielipiteet asioista sekä heidän niille antamat merkitykset ovat keskeisiä. Keskeistä on myös se että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 43–46.) Haastatteluissa muistiin ei merkitä vain vastauksia kysymyksiin vaan koko haastattelutilanne dokumentoidaan. Haastatteluiden kaikki puheenvuorot kirjataan litteroinnin yhteydessä, yhtäläillä haastateltavan kuin haastattelijankin sanomiset. Kirjaaminen tapahtuu siinä muodossa sanatarkasti kuin miten kyseinen puheenvuoro on sanottu. (Alasuutari 1999, 85.)

Teemahaastattelu on lähempänä strukturoimatonta kuin strukturoitua haastattelua. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä siksi että haastattelun aspekti, teema-alueet ja aihepiirit ovat kaikille samoja. Teemahaastattelusta puuttuu strukturoidulle lomakehaastattelulle luonteenomainen kysymysten tarkka järjestys ja muoto, mutta se ei ole kuitenkaan niin vapaa kuin syvähaastattelu. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47–48.)

Tätä opinnäytetyötä varten tekemissäni teemahaastatteluissa oli kaikissa omat teemansa. Varhaisnuorten ja senioreiden haastatteluiden teemat olivat osin yhteisiä. Seurakunnan työntekijöitä haastattelin ennen leiriä sekä leirin jälkeen, näin ollen molemmissa haastatteluissa on ollut omat teemansa. Teemahaastatteluiden rungot ovat liitteenä.

Seniorihaastatteluiden ensimmäisenä teemana oli senioreiden taustan selvittäminen. Tämän teeman kautta selvitin onko senioreilla lähipiirissään lapsia ja lapsenlapsia, tapaavatko he heitä ja kuinka usein sekä sen mitä he tekevät yhdessä. Selvitin myös senioreiden suhdetta lapsiin sekä syitä sille miksi nimenomaan he halusivat ja hakivat leirille. Toisena teemana oli toiminta sekä vuorovaikutus. Tämän teeman kautta selvitin miten seniorit viihtyivät leirillä, kohtasivatko he nuorempaa sukupolvea ja miten heille syntyi vuorovaikutusta varhaisnuorten kanssa. Kartoitin myös senioreiden kokonaisvaltaisia sekä yksittäisiä kokemuksia yhteisestä leiristä, olivat ne sitten positiivisia tai negatiivisia. Kol-

mantena teemana olivat kehityskohdat. Keräsin senioreilta palautetta leiristä, ”ruusuja ja risuja”, sekä mahdollisia kehitysehdotuksia, mitä voisi seuraavalla leirillä tehdä toisin tai paremmin. Selvitin myös senioreiden halukkuutta osallistua sukupolvien väliseen toimintaan jos sitä jatkossa järjestettäisiin.

Tyttöjen ja poikien haastatteluiden teemat olivat samat kuin senioreilla, mutta kysymykset teemojen sisällä olivat toki osittain erilaiset. Kyselin tytöiltä ja pojilta ensimmäisenä, kuten senioreiltakin, heidän taustaansa. Onko heillä isovanhempia, jos on miten usein he tapaavat ja mitä tekevät yhdessä. Toisen teeman, toiminta ja vuorovaikutus, myötä selvitin miten tytöt ja pojat olivat viihtyneet leirillä, millaisia kokemuksia he olivat saaneet senioreista ja senioreiden kanssa, olivatko tytöt ja pojat sekä seniorit kohdanneet toisiaan sekä millaista yhdessäolo oli ollut. Kyselin myös tytöiltä ja pojilta kehitysehdotuksia mahdollisille tuleville leireille, sekä halukkuutta osallistua uudelleen senioreiden kanssa yhteiseen toimintaan.

Työntekijöiltä selvitin ennen leiriä haastatteluissa ensimmäisenä teemana entisiä kokemuksia, eli kokemuksia aiemmin järjestetyistä varhaisnuorten ja senioreiden yhteisistä leireistä. Milloin leirit olivat olleet, mitä niillä oli tehty, mikä oli toiminut ja mikä ei, sekä kuinka paljon osallistujia leireillä on ollut. Toisena teemana olivat työntekijöiden omat odotukset. Mitä he odottivat tulevalta leiriltä, hyviä ja huonoja puolia. Selvitin myös sitä miten leirin suunnittelu kahden eri työalan välillä oli sujunut.

Leirin jälkeisissä työntekijöiden haastatteluissa ensimmäisenä teemana oli leirin kokonaiskuva. Selvitin millainen kokonaiskuva työntekijöille jäi leiristä sekä sitä millaisia onnistumisen kokemuksia ja ”helmihetkiä”, eli erityisen hyviä muistoja ja hetkiä heille jäi mieleen. Toisena teemana oli työntekijöilläkin toiminta ja vuorovaikutus. Tällä kertaa tosin selvitin työntekijöiden näkökulmaa kyseiseen teemaan. Tarkastelin sitä toteutuivatko työntekijöiden leiriä kohtaan asettamansa odotukset, kohtasivatko tytöt ja pojat sekä seniorit toisiaan työntekijöiden mielestä, mikä leirillä toimi, missä onnistuttiin ja vastaavasti, mikä leirillä ei toiminut tai missä epäonnistuttiin. Selvitin lisäksi miten työntekijät itse viihtyivät leirillä.

Kolmantena teemana olivat kehityskohdat. Myös työntekijöiltä keräsin palautetta leiristä, ”ruusuja ja risuja”. Mutta ehkä yhtenä tärkeimmistä asioista tämän teeman kohdalla oli teeman mukaisesti kehitysideoiden kerääminen tulevia leirejä varten.

5.2.2 Havainnointi

Havaintojen teko on olennainen osa arkielämäämme. Havainnointi on tärkeä osa sitä miten hahmotamme ympäristöämme, miten reagoimme siihen ja miten pyrimme ymmärtämään kokemaamme ja näkemäämme. Se on lisäksi kerrostuvaa ja kumulatiivista siinä mielessä, että aiemmin tehdyt havainnot tukevat uusia havaintoja, tällöin poikkeavat havainnot kiinnittävät huomion, askarruttavat ja kaipaavat vastausta. Tieteessä havainnointi ja havaintojen teko ei ole olennaisesti erityyppistä. Arkielämässä pyrimme ymmärtämään siihen vaikuttavia tekijöitä. Tieteessä pyritään sen sijaan havaintoja tekemällä saamaan aineistoa määrätyn ongelman tai ilmiön eri tekijöistä. Sekä arjessa että tieteessä tarvitaan kaikkia aisteja informaation vastaanottamiseen, molemmissa työestetään järjen avulla vastaanotettua tietoa. Vaikka arjessa tunne ja intuitio ovat järjen kumppaneina, ei näistä kumpikaan ole vieras tieteellisessä työssä. Tieteessä ajattelu kuitenkin ohjaa arkielämän tunteita enemmän. Tiede kertoo mitä ja miten havaintoja tehdään, sekä erityisesti sen kuinka havaintoaineistoa työestetään analyysin avulla tieteelliseksi johtopäätöksiksi. (Grönfors 2001, 124–125.)

Havainnointi on tavanomaista silloin jos tutkija jonkun oman roolinsa avulla tekee havaintoja tutkimastaan ongelmasta tai ilmiöstä. Tällöin tutkijan ja tutkittavan välinen vuorovaikutus on kaksisuuntaista dialogia, jossa heijastutaan ja heijastetaan tutkimuksen prosessissa. Tämän prosessin avulla tutkija oppii tuntemaan tutkittavan sekä yksilönä että osana yhteisöä. (Grönfors 2001, 125.)

Tutkijalla voidaan sanoa olevan kaksoisrooli, etenkin silloin kun havainnointia tarkastellaan osana osallistumista. Rooleina ovat ihmisen rooli ja tutkijan rooli, jotka ainakin jossain määrin voidaan pitää erillään. Havainnoidessaan ja osallis-

tuessaan tutkija käyttää omaa persoonaansa tutkimuksen tärkeimpänä välineenä. Vakioinnin asemasta tutkijan on tunnettava omaan persoonaansa liittyvät tekijät, jotka saattavat vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin. Tutkijan persoona ja siihen liittyvät erilaiset tekijät ovatkin aineiston keräämisen onnistumisen edellytys, silloin kun tutkimus perustuu havainnointiin ja osallistumiseen. Koska ihmisinä toimimme parhaiten omasta persoonastamme käsin, tutkijan ei ole suotavaa, muuten kuin erityistilanteissa ja -tapauksissa, yrittää muuttaa persoonaansa tai henkilöään tutkittavan suuntaan. Samankaltaisuutta, kuten erilaisuuttakaan ei ole syytä korostaa, esimerkiksi pukeutumisen, kielen tai jonkin muun seikan kautta. Varmuutta ja luottamusta tuo luonteva esiintyminen, jolloin toimimme myös parhaiten omana itsenämme. (Grönfors 2001, 125–126.)

Tutkijan roolista käsin tehdään tutkimuksen ongelmaan liittyviä täsmennyksiä, arvioidaan tutkimuksen sisällöllistä etenemistä, laaditaan riittävästi muistiinpanoja analyysiä varten ja tehdään huolelliset analyysit sekä johtopäätökset. Tutkijan rooliin kuuluvat ensisijaisesti teoreettinen ja metodinen osaaminen sekä niiden yhdistäminen aineiston keräyksessä ja analyysissä. Tutkijan kaksi roolia, tutkija ja ihminen, menevät käytännössä lomittain mutta on tärkeää myös pitää ne erillään tilanteen mukaan. (Grönfors 2001, 126–127.)

Havainnointi ja osallistuminen kytkevät muita tutkimusmenetelmiä paremmin saadun tiedon kontekstiin. Tämä auttaa näkemään asioita niiden oikeassa kontekstissa. Havainnointi tukee myös kyselyä tai teemahaastattelua, tuoden esille helpommin asiaan tai ilmiöön liittyvät normit. Lisäksi havainnointi tuo esiin monipuolista tietoa lukuisine yksityiskohtineen. Kaikkia asioita ei voi kartoittaa muuten kuin havainnoimalla. Havainnoimalla saatu tieto on mahdollista yhdistää myös muualla tavoin kerättyyn aineistoon, esimerkiksi teemahaastatteluihin tai kyselyihin. Havainnoinnin avulla voidaan syventää haastattelemalla saatua tietoa. (Grönfors 2001, 127–128.)

Voidaan sanoa, että kyselyllä tai teemahaastattelulla saadaan luut – runko – ilmiön tarkasteluun, ja havainnoimalla voidaan siihen liittää lihat ympärille. (Grönfors 2001, 129).

Grönforsin (2001, 129) toteamus on pitänyt paikkansa myös tässä opinnäytetyössä. Havainnointi täydentää saatua materiaalia ja aineistoa sekä luo aineiston tarkastelulla ja tuloksille omanlaisensa sävyn. Havainnoidessani tein huomioita tyttöjen ja poikien sekä senioreiden keskinäisestä yhdessäolosta ja yhteistyöstä. Havainnoin ja seurasin heidän yhdessäoloaan pääasiassa kaikille yhteisten ohjelmien aikana sekä ruokailuissa. Havainnoinnin kautta sain paljon lisää tietoa tyttöjen, poikien ja senioreiden kohtaamisista ja vuorovaikutuksesta. Havainnoinnin kautta pystyin seuraamaan sekä tarkastelemaan haastateltavien ja havainnoitavien elekieltä, kasvojen ilmeitä, puheiden sävyjä sekä vallitsevaa tunnelmaa ja ilmapiiriä.

5.2.3 Kyselylomaketutkimus

Yksi aineiston keräämisen tapa on kysely. Kyselymuotoisen aineistonkeruume-todin kautta aineistoa kerätään standardoidusti tietystä kohderyhmästä, jossa kohdehenkilöt muodostavat tietyn otoksen tai näytteen perusjoukosta. Standardoituus tarkoittaa sitä, että jos tutkija haluaa selvittää vastaajien koulutustason, hänen on kysyttävä tätä asiaa kaikilta vastaajilta täsmälleen samalla tavalla. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 180.)

Kyselyä tehdessä tulee olla huolellinen kysymysten asettelussa sekä oikeinkirjoituksessa. Kysymysten muoto aiheuttaa eniten virheitä tutkimustuloksiin silloin jos vastaaja ajattelee kysymyksen eri tavalla kuin mitä tutkija on tarkoittanut. Kysymysten tulee siis olla yksiselitteisiä, ja ne rakennetaan tutkimuksen tavoitteiden ja tutkimusongelmien mukaisesti. Kyselyn alkuun kannattaa laittaa niin sanottuja lämmittelykysymyksiä ja loppuun arkaluonteisempia kysymyksiä. Johdattelevia kysymyksiä tulee välttää. Lomakkeen rakenteessa kannattaa kiinnittää muun muassa huomiota kyselyn pituuteen ja kysymysten lukumäärään. Lisäksi huomiota vaativat kyselyn ulkoasu, selkeys sekä kysymysten looginen eteneminen ja mahdollisten vastausohjeiden tarpeellisuus. (Valli 2001, 100–101.)

Kyselylomaketutkimuksen hyviä puolia ovat muun muassa ne että tutkija ei välttämättä vaikuta vastauksiin läsnäolollaan tai olemuksellaan, kuten esimerkiksi haastattelussa. Kyselylomakkeessa on myös mahdollista esittää paljon kysymyksiä, etenkin jos lomakkeeseen on laadittu valmiit vastausvaihtoehdot. Tutkimuksen luotettavuutta lisää se, jos jokaiselle kyselyyn vastaajalle kysymykset esitetään samassa muodossa. Tällöin tähän eivät pääse vaikuttamaan esimerkiksi äänen painot tai tauot sanojen välillä. (Valli 2001, 101.)

Kyselylomaketutkimuksen huonoja puolia ovat esimerkiksi postikyselynä tehdyn kyselyn alhainen vastausprosentti. (Valli 2001, 101–102.). Tämän opinnäytetyön kohdalla alhaisen vastausprosentin pelkoa ei ollut sillä kysely suoritettiin leirillä. Muita kyselylomaketutkimuksen huonoja puolia ovat esimerkiksi, se ettei lisäkysymyksiä voi esittää kovinkaan helposti sekä se ettei vastaaja välttämättä vastaa halutussa kysymysjärjestyksessä, vaan hän voi esimerkiksi tutustua ennalta myöhempisiin kysymyksiin. Lisäksi ongelmakohtana voi olla myös kysymysten väärinymmärtäminen, sillä vastaaja ei välttämättä voi saada tarkentavaa informaatiota itselleen epäselvien kysymysten yhteydessä. Väärinymmärtämisen mahdollisuutta voidaan pienentää huolellisella vastausohjeella ja kyselyn esitestauksella. Aineistonkeruun yhteyteen ei myöskään voida liittää aineistoa tukevaa havainnointia, kuten esimerkiksi haastattelun yhteydessä voidaan tehdä. (Valli 2001, 101–102.)

Tämän opinnäytetyön kohdalla kyselylomaketutkimus oli hyvin hyödyllinen, nimenomaan siksi, kun en ehtinyt leirin aikana haastatella kaikkia senioreita, sain kuitenkin kaikilta vastaukset samoihin teemoihin kyselylomakkeen kautta. Leirillä ehdin haastatella seitsemästä seniorista viisi, kaikki seitsemän senioria vastasivat silti kyselyyn. Näin sain arvokasta tietoa myös niiltä senioreilta joita en ehtinyt haastatella. Samalla sain haastatelluilta senioreilta osittain tarkennettua tietoa sekä myös hieman erilaisia vastauksia samoihin teemoihin kuin mitä haastatteluissa oli käyty läpi.

Kyselyä voidaan analysoida eri tavoilla. Monivalintakysymyksiä voidaan tarkastella tilastollisin menetelmin, avoimia kysymyksiä sen sijaan voidaan analysoida

lisäksi laadullisen tarkastelun kautta. Tällöin käytetään usein teemoittelua, eli saatuja tuloksia voidaan tutkia tutkimusta tukevien teemojen kautta. (Valli 2001, 110–111.)

Senioreille suunnatussa kyselyssä oli samat teemat kuin teemahaastatteluissa-kin. Nämä teemat olivat, senioreiden taustojen selvitys, vuorovaikutus ja kohtaaminen leirillä sekä kehityskohdat ja -ideat.

5.3 Analyysimenetelmät

Aineistoa kertyi runsaasti. Haastateltavia oli yhteensä 10 aikuista sekä useita lapsia. Litteroin saadun aineiston eli kirjoitin haastattelupuheet tekstimuotoon tietokoneelle. Haastatteluiden litteroinnin jälkeen perehdyin kunnolla litteroituun materiaaliin, jonka jälkeen valitsin ja palasin niihin aiheisiin jotka ovat aiheeseen ja tutkimukseen kuuluvia. Aineiston jäsentämisessä hyödynsin haastatteluiden teema-alueita. Aineistosta seuloin esille ne asiat jotka kertovat halutuista asioista. Tämä menetelmä vaati sen että etsin kommentit ja vastaukset teemoittain. (Eskola & Suoranta 2001, 143–145.)

Aloitin haastatteluissa ja kyselyssä saamani aineiston työstämisen esitöillä. (Hirsjärvi ym. 2000, 207). Luin ja selasin aineiston läpi. Kyselylomakkeet olivat huolellisesti täytettyjä, mutta muutamien lomakkeiden lukeminen on hankalampaa hieman epäselvän käsialan takia. Lomakkeiden vastauksista sai kuitenkin selvän. Haastattelutallenteiden litterointi tuotti myös aika ajoin haastetta, yleensä epäselvän tai liian nopean puheen takia. Puheen epäselvyyden vuoksi en aivan kaikesta saanut selvää, mutta muutoin litteroin haastattelut sanasta saan.

5.3.1 Litterointi

Litteroin eli kirjoitin haastattelupuheet tekstimuotoon. Litteroidessa pyrin kirjaamaan haastattelut sanatarkasti. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 138.) Kirjaamisen suoritin tietokoneella minkä jälkeen jaoin litteroidut tekstit teemoittain. Litteroidessa käytin vastausten merkitsemisessä senioreiden ja varhaisnuorten kohdalla haastateltavan ikää ja sukupuolta, esimerkiksi nainen 74 v. tai poika 10 v. Työntekijöiden haastatteluita litteroidessa käytin sanaa työntekijä sekä numeroita 1–4 työntekijöiden lukumäärän mukaan, kuten esimerkiksi työntekijä 1.

5.3.2 Teemoittelu

Teemoittelu on esimerkiksi teemahaastatteluiden analysoimisessa luonteva etenemistapa. Haastateltavien kanssa puhutut teemat löytyvät yleensä kaikista haastatteluista, tosin eri tavoin ja joskus vaihtelevissa määrin. Aineisto voidaan litteroinnin jälkeen järjestellä teemoittain. Litteroidun aineiston teemat saattavat muistuttaa teemahaastatteluiden runkoja, mutta aina näin ei käy. Haastatteluista voi nousta joskus esiin aivan uudenlaisia teemoja, eivätkä haastateltavien käsittelemät aiheen välttämättä noudata tutkijan tekemää jäsenystä ja järjestystä. Aineiston teemoittelussa eri teemojen alle kootaan esimerkiksi kunkin haastattelun teemaa käsittelevät kohdat. Tämä voi tapahtua muun muassa tietokoneella tai käsin. Käsin järjestelemällä haastattelut voi tulostaa ja koota eräänlaiseksi teemakortistiksi. Tulostetusta aineistosta voi leikata eri teemoihin liittyvät kohdat ja koota ne omiksi kokonaisuuksikseen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Jaoin litteroidun aineiston ensin teemoittain tietokoneella, teemahaastatteluiden rungon mukaan. Muutamissa haastatteluissa teemat olivat niin sanotusti hyppi-neet eri paikkoihin mutta etsin ja yhdistin samat teemat keskenään. Tämän jälkeen tulostin litteroidun aineiston ja leikkasin tulosteet teemoittain, jonka jälkeen kasasin teemat omiksi kokonaisuuksiksiin.

Senioreiden ja varhaisnuorten haastatteluilla oli kolme teemaa; tausta, toiminta ja vuorovaikutus sekä kehitysideat. Työntekijöiden haastatteluissa oli ennen leiriä teemoina aiemmat varhaisnuorten ja senioreiden leirien kokemukset sekä odotukset tulevaa leiriä kohtaan. Leirin jälkeisissä haastatteluissa teemoina olivat leirin kokonaiskuva, toiminta ja vuorovaikutus leirillä sekä kehitys- ja parannusideat.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

6.1 Haastatteluiden tulokset

Haastattelujen ajankohtien sopiminen ei ollut vaikeaa senioreiden tai varhaisnuorten kanssa, sillä nämä haastattelut tein varhaisnuorten ja senioreiden yhteisellä leirillä Korpirauhassa. Seurakunnan työntekijöiden kanssa haastattelu-aikojen sopiminen sujui myös melko helposti. Muutamien työntekijöiden kanssa haastattelut venyivät pisimmillään parin viikon päähän leiristä. Yhtä työntekijää en ehtinyt hänen aikataulullisista syistään haastatella ennen leiriä mutta haastattelin hänet leirin jälkeen käyttäen hyväksi osittain myös työntekijöiden ensimmäisen haastattelun teemoja toisen haastattelun teemojen lisäksi. Haastattelut tuottivat paljon arvokasta tietoa sekä aineistoa sukupolvien välisestä työstä.

Haastattelutilanteet olivat rauhallisia eikä samassa tilassa ollut muita haastatteluhetkellä. Haastattelut nauhoitin puhelimeni nauhurilla. Ennen haastattelun aloittamista kysyin luvan haastateltavilta haastattelun nauhoittamiseen. Kaikki haastateltavat vastasivat myöntävästi. Haastatteluista kertyi paljon materiaalia ja litteroitua tekstiä. Litteroituja tekstisivuja oli yhteensä 70. Lisäksi työntekijöiden kanssa on viestitelyä paljon sähköpostin välityksellä sekä joitain kertoja puhelimitse, mutta näitä viestejä ei ole laskettu litteroituun aineistoon.

Haastattelut on tehty ihmisten anonymiteettiä kunnioittaen eli en ole kerännyt haastateltavien nimiä tai muita tietoja joista heidät voisi tunnistaa, ainoastaan iän ja sukupuolen. Tämän vuoksi käytän lähdemerkintänä yleistävää termiä Senioreiden haastattelut, Varhaisnuorten haastattelut ja Työntekijöiden haastattelut. Sitaatteihin olen merkinnyt sitaatin sanoman henkilön sukupuolen ja iän, silloin kun kyseessä on tyttö, poika tai seniori, työntekijöiden sitaatit olen merkinnyt sanalla työntekijä sekä numerolla 1–4, esimerkiksi; Nainen 74 v., Poika 10 v. tai Työntekijä 1.

6.1.1 Varhaisnuoret

Varhaisnuorten haastatteluiden teemoina olivat tausta, toiminta sekä vuorovai-
kutukset ja kehitysehdotukset.

Monilla leirille osallistuneilla varhaisnuorilla on isovanhemmat. Suurimmalla osalla on sekä äidin että isän puolelta, mutta on myös muutamia joilla on esimerkiksi vain isoäiti tai isoisä tai isovanhemmat vain toisen vanhemman puolelta. Varhaisnuoret tapaavat isovanhempiaan hyvin vaihtelevasti. Osa näkee viikoittain ja osa kerran-pari vuodessa. Monien isovanhemmat asuvat ulkomailla, joko pysyvästi tai vain talvisin/kesäisin esimerkiksi Kiinassa, Italiassa, Espanjassa tai Teneriffalla. Varhaisnuoret matkustavat perheensä kanssa ulkomailla asuvien isovanhempien luokse vuosittain tai harvemmin. Isovanhempien kanssa tehdään kaikenlaista, aina ulkoilusta ja pelaamisesta leffojen katseluun ja matkusteluun. Monille isovanhemmat olivat myös opettaneet erilaisia taitoja ja asioita, esimerkiksi isoisät ovat opettaneet puutöitä, puukon käsittelyä ja luontoon liittyviä asioita, ja isoäidin puolestaan leipomista, ruuanlaittoa ja käsitöitä. (Varhaisnuorten haastattelut 2014.)

Mummia nähdään kerran tai kaksi viikossa, mutta joskus vain joka toinen viikko. (Tyttö 12 v.)

Meillä on kahdet isovanhemmat, toiset asuu Italiassa ja toiset Suomessa. Suomessa asuvia nähdään totta kai enemmän kuin Italiassa asuvia, mutta me pidetään Italiaan yhteyttä skypeillä ja sähköpostilla. Me pelataan yhdessä pelejä ja katsotaan leffoja. Parin vuoden välein me mennään perheen kanssa Italiaan isovanhempien luokse, joskus useamminkin, ja ne käy meillä vuorostaan vuoden tai kahden välein. (Työt 12 v. ja 16 v.)

Isovanhempien kanssa pelaan shakkia, vaikken osaakaan sääntöjä. (Tyttö 10 v.)

Varhaisnuoret viihtyivät leirillä. Monien mielestä leirillä oli ”kivaa” tai ”tosi kivaa”. Kuten varhaisnuorten leireillä yleensäkin, ohjelma oli monipuolista ja varhais-

nuoret osallistuivat järjestettyyn ohjelmaan innokkaasti. Vapaa-aikaakin oli monien mielestä sopivasti. Varhaisnuoret pitivät erityisesti rastyöskentelystä, pullan leipomisesta sekä yhteisistä iltaohjelmista. Senioreihin varhaisnuoret suhtautuivat hyvin myönteisesti ja varauksetta. Heidän kanssa koettiin olevan mukavaa ja viihtyisää. Kaikki varhaisnuoret lähtisivät mielellään uudelleen senioreiden kanssa yhteiselle leirille. (Varhaisnuorten haastattelut 2014.)

On ollut kivaa, seniorit on olleet hyvin mukana. (Poika 11 v.)

Ei senioreita oo silleen huomannut, ne tulee hyvin meidän mukana ja kuuluvat leiriin. (Tyttö 9 v.)

On ollut tosi kivaa, ohjelmakin on ollut tosi tosi tosi kivaa. Tykkään tästä leirikeskuksesta. Noilla senioreilla on hauskoja juttuja. (Poika 10 v.)

6.1.2 Seniorit

Senioreiden haastatteluiden teemoina olivat heidän taustansa, kohtaaminen ja vuorovaikutus leirillä sekä kehityskohdat ja – ideat. Leirillä ehdin haastatella viisi senioria. Leirille osallistui seitsemän senioria mutta kahta heistä en ehtinyt aika-aulullisten syiden vuoksi haastattelemaan. Haastatellut seniorit olivat iältään 63–83-vuotiaita.

Kaikilla senioreilla on lähipiirissään lapsia ja lapsenlapsia. Lastenlasten ikäkauma oli vaihteleva, nuorimmat lapsenlapset olivat ala-aste ikäisiä ja vanhimmat jo aikuisia. Yksi seniori oli ehtinyt jo isoisoäidiksi, hänen ensimmäinen lapsenlapsensa oli leirin aikaan muutaman kuukauden ikäinen. Lapsenlapsia oli joillain yksi tai kaksi ja joillain yhdeksän. Monet seniorit tapaavat nuorempaa sukupolvea melko usein. Mutta haastateltavien joukossa oli heitäkin joilla ei ole kontaktia lapsenlapsiinsa. Senioreiden lapset pitävät melko hyvin yhteyttä vanhempiinsa. Joidenkin senioreiden lapset ovat muuttaneet ulkomaille, joko työn tai puolison mukana. Seniorit ovat myös paljon hoitaneet lapsenlapsiaan ja kokeneet sen hyvin antoisaksi. Yksi senioreista oli vielä työelämässä, muut oli-

vat jos eläkkeellä. Lastenlasten kanssa tehdään paljon erilaisia asioita. Jotkut ovat käyneet yhdessä Linnanmäellä tai museoissa ja kaupungilla, jotkut viettävät aikaa mökkeillen tai muuten yhdessä ollen. (Senioreiden haastattelut 2014.)

Kukaan ei oo tullut kattomaan. Poika, lapsenlapsi, käy kylässä mutta niin kauhean harvoin. Tytär soittelee melkein päivittäin. (Nainen 83 v.)

Varmaan pari kertaa kuussa ainakin nähdään ja viikottain ollaan yhteydessä. Se yhteydenpidon harvasuus johtuu lähinnä kolmivuorotyöstä. (Nainen 63 v.)

Tyttären lapset ovat meillä aika useinkin, kun he asuvat Pietarissa niin he tulevat meille pitkäksi aikaa kun on lomaa kesällä. Pietarissa ei voi olla ulkona sillä tavalla kuin täällä Helsingissä, meillä on semmosta pihamaata ja puistikkoa ihan lähellä niin lapset pystyvät kulkemaan pihalla ilman erityistä vanhempien läsnäoloa, lapset ovat jo sen veran isoja että pärjäävät keskenäänkin. (Nainen 74 v.)

Lapsenlapsia on paljon hoidettu, kun heidän vanhemmat on opiskellu tai kun he on tarvinneet apua. Lapsenlapset jotenkin antaa niin paljon, omien lasten kanssa ei ole ollut näin paljon aikaa, kun ei silloin aikanaan ollut äitiyslomia samalla tavalla kuin nykyään. Lapset ovat kyllä suuri ilo. (Nainen 70v. ja mies 81 v.)

Seniorit hakivat leirille jotta saisivat vaihtelua arkeensa, pääsisivät pois kotoa ja näkisivät muita, sekä omaa ikäluokkaansa että lapsia. Monet olivat nähneet leirin mainoksen jossain seurakunnan tilassa tai Kirkko ja Kaupunki –lehdessä. Yhdellä seniorilla oli tukihenkilö apuna ja tukena mukana leirillä. Tämä tukihenkilö oli itse myös ikääntyneempi. Jollekin seniorille ystävät ja sukulaiset olivat kertoneet leiristä. Yksi senioreista myönsi olevansa leirikonkari. Hän oli käynyt paljon leireillä niin työnsä puolesta kuin vapaa-ajallaankin. Tämä seniori oli ollut paljon myös eri-ikäisten leireillä ja työskennellyt paljon perheiden parissa. (Senioreiden haastattelut 2014.)

Vanhempi sisko sano että mee kirkkoon. Että nyt mä oon sitten täällä kirkossa! (Nainen 83 v.)

Kaikki haastatellut viihtyivät leirillä. Osa kertoi ihmetelleensä sitä miten hyvin ja hienosti kaikki oli suunniteltu ja tuntui sujuvan. Seniorit viihtyivät lasten seurassa ja lähes kaikki osallistuivat rastityöskentelyyn. Seniorit pitivät iltaohjelmista, mutta kovin monet eivät osallistuneet niihin, he lähinnä katselivat lasten leikkimistä ja esityksiä. Monet seniorit pitivät laulamista leirillä, lauluista osa oli tuttuja ja osa aivan uusia. Musiikki ja musisointi leirillä sai paljon kiitosta. Myös lauantain aamupäivän pullanleipominen sai paljon kehuja. Seniorit pitivät erityisesti siitä että leipomisen lomassa varhaisnuoriin sai hyvin kontaktia ja yhteinen tekeminen tuntui luontevalta. Lisäksi hartaudet olivat monelle antoisia, erityisesti lauantai-aamun lattiakuvatyöskentely ja sunnuntain koko seurakunnan yhteinen messu. Monet seniorit nauttivat myös toistensa seurasta. Heille oli tärkeää myös keskinäinen jakaminen ja vertaistuki. Senioreiden oma ohjelma, rukoushelmi-työskentely, sai lisäksi paljon kiitosta, monet pitivät siitä että sai hetken olla saman ikäisten kanssa ja keskustella siitä mikä mieleen juolahti. (Senioreiden haastattelut 2014.)

Varhaisnuoret olivat ottaneet seniorit hyvin vastaan ja mukaan leirin toimintoihin. Lasten mutkattomuus ja vapautuneisuus toivat iloa senioreille. Monet kertoivat saaneensa iloa ja voimia itselleen heidän energiaansa ja touhuja seurattessaan. (Senioreiden haastattelut 2014.)

Musta lapset on täällä aika luontevasti et ei he mitenkään erityisemmin koe että tossa on noi vanhat ja et me on tässä nuoria, vaan he ovat mukana kaikissa leikeissä. Luulis et he ois enemmänkin kokeneet että miten heidän leirille on tämmöset niin sanotusti vanhukset tulleet, mutta en mä ainakaan oon mitään semmosta huomannut. (Nainen 74 v.)

Kaikki haastatellut tulisivat mielellään uudelleen varhaisnuorten ja senioreiden yhteiselle leirille, mikäli heidän oma kuntonsa ja terveydentilansa on sen mukainen, että he kokevat pärjäävänsä leirillä. Seniorit kokivat että on tärkeää järjestää sukupolvien yhteistä toimintaa. Vaikka lähes kaikilla on jokin kontakti lapsiin ja vanhuksiin, tällaiset leirit auttaisivat ja tukisivat myös niitä joilla kyseisiä kontakteja ei juuri ole. Seniorit kokivat että lasten riemusta ja elämänilosta osa tarttui myös heihin leirin aikana. Monet toivoivat samanlaista ohjelmaa tu-

leville leireille kuin mitä tällä leirillä oli ollut, yhteistä ohjelmaa sekä molemmille ikäryhmille omaa ohjelmaa. Osa senioreista olisi toivonut enemmän ulkoilua, sekä itselleen että erityisesti varhaisnuorille. Seniorit kokivat että lasten energiaa olisi voinut purkaa paremmin enemmän ulkoilulla, että lapset olisivat päässeet juoksemaan ja siten purkamaan energiaansa. (Senioreiden haastattelut 2014.)

Seniorit olivat hyvin tyytyväisiä leiriin. Erityisesti leirin päätös seurakunnan yhteisessä messussa teki vaikutuksen. Monet seniorit kertoivat messun jälkeen miten upea ja nautittava viikonloppu oli ollut ja vielä upeampi päätös sille.

Kymmenen pistettä ja papukaijamerkki päälle! (Mies 81 v.)

Kyllä se aina semmosta avartavaa on, kun eri sukupolvet on tekemisissä toistensa kanssa. (nainen 74 v.)

6.1.3 Työntekijät

Helsingin Mikaelin seurakunnan työntekijät eivät esiinny tässä opinnäytetyössä omilla nimillään sillä osa heistä halusi pysyä anonyyminä. Tämän vuoksi käytän sitaateissa ja lainauksissa työntekijöistä nimikkeitä Työntekijä 1, Työntekijä 2 ja niin edelleen. Haastattelin leirin jälkeen myös leirillä ollutta harjoittelijaa, hänestä käytän nimitystä Harjoittelija.

Koska haastattelin leirille lähteviä työntekijöitä ennen ja jälkeen leirin, teema-haastatteluja kertyi kaksi haastateltavaa kohti. Näissä haastatteluissa oli omat teemansa, ennen leiriä teemoina olivat entiset kokemukset varhaisnuorten ja senioreiden yhteisestä leiristä sekä odotukset tulevaa leiriä kohtaan. Leirin jälkeisissä haastatteluissa teemoina olivat leirin kokonaiskuva, kohtaaminen ja vuorovaikutus sekä kehityskohdat ja -ideat.

Työntekijöiden kokemukset aiemmista varhaisnuorten ja senioreiden leiristä on esitelty luvussa 3.3 Aiemmat varhaisnuorten ja senioreiden yhteiset leirit. Tämä kappale perustuu työntekijöiden haastatteluilla kerättyyn aineistoon.

Työntekijöiden odotukset varhaisnuorten ja senioreiden leiriä kohtaan olivat hyvin yhteneviä. Monet kertoivat odottavansa leiriltä mukavaa yhdessä oloa ja uusia kokemuksia niin varhaisnuorille kuin senioreillekin. Toiveena oli myös että sekä varhaisnuoret että seniorit nauttisivat yhteisestä leiristä ja oikeasti kohtaisivat toisiaan. Osalla oli myös jännittyneitä odotuksia liittyen senioreiden ja varhaisnuorten kohtaamiseen sekä vuorovaikutukseen. Toisaalta myös useammat yhdessä varhaisnuorisotyön ja diakoniatyön kesken järjestetyt leirit toivat turvaa ja varmuutta työntekijöille. (Työntekijöiden haastattelut 2014.)

Toivon että lapset ymmärtää sen, ettei seniorit välttämättä jaksa samalla tavalla sitä energian määrää mitä lapset toisiltansa sietää. Toivon myös lapsilta semmosta ennakkoluulottomuutta sen suhteen että he eivät ajattelisi, että siellä on noita mummoja ja pappoja että mitä niitten kanssa muka voi tehdä. Ja toisaalta toivon, että jos näin on, niin se ajatus muuttuisi leirin myötä ehkä sellaiseksi, että hei, näin ison ikäeron omaavat ihmiset voivat ihan hyvin toimia yhdessä ja se voi olla hauskaa ja siitä voi ehkä saadakin jotain. (Työntekijä 1.)

Aina vähän jännittää että minkälaisia ihmisiä siellä oikeesti on ja kuinka he leiristä oikeesti nauttii. (Työntekijä 4.)

Hyvällä mielellä lähen ja on sellaset odotukset että tulisi hyviä kohtaamisia lasten ja mummojen välillä, vaikka onkin niin eri-ikäisiä ja suuri tää ikähaitari lasten ja senioreiden välillä. (Työntekijä 3.)

Silleen on jännittänyt, mutta toisaalta on turvallinen mieli kun on monta kertaa yhdessä toteutettu tämä, niin tietää työntekijät joiden kanssa on menossa ja tietää ne leiriolosuhteet ja sen että nämä raamit on hyvät. Hyvä positiivinen palaute sieltä kuitenkin tulee, että hyvää yhdessä oloa odotan kuitenkin. (Työntekijä 4.)

Leirin jälkeen kaikilla työntekijöillä oli hyvä olo ja tunne siitä että leiri onnistui toivotulla tavalla. Työntekijöille oli tullut paljon suullista palautetta niin varhaisnuorilta kuin senioreiltakin. Palaute oli hyvää ja positiivista. Osa työntekijöistä

koki että leiri oli ollut helppo ja tavallaan vaivaton, leiri oli niin sanotusti rullannut omalla painollaan. Yhdelle työntekijälle itselleen jäi leiristä levollinen mieli, mikä on kuulemma hyvin harvinaista leirin jälkeen. Lisäksi työntekijät olivat tyytyväisiä leirikeskuksen henkilökunnan toimintaan, ruokailuihin sekä viikonlopun säätiloihin. Vaikka sää muuten näytti hieman ankealta ja sateiselta, ulkona järjestettyjen ohjelmien aikaan oli kuitenkin hyvä sää. (Työntekijöiden haastattelut 2014.)

Työntekijät olivat asettaneet leirille tavoitteita ja odotuksia, liittyen varhaisnuorten ja senioreiden kohtaamiseen ja vuorovaikutus suhteiden syntymiseen sekä leirin hyvään ilmapiiriin ja sujumiseen. Nämä tavoitteet toteutuivat, joidenkin mielestä jopa yli odotusten. (Työntekijöiden haastattelut 2014.)

Yksi odotus oli ainakin se että seniorit ja juniorit pystyy tai tulee toimeen keskenään ja pystyy toimimaan yhdessä. Vaikka ovatkin niin eri-ikäisiä, mun nähdäkseni se toteutui. Ehkä selkeimmin sen näki just niillä rasteilla, kun oltiin ryhmissä missä oli molempia mukana. Jotenkin siinä ryhmässä tuntu luontevalta että molemmat ikäryhmät otti kontaktia toisiinsa, et ehkä se oli yksi niistä hetkistä jolloin sitä kontaktin ottoa oikeesti tapahtui. (Työntekijä 1.)

Leiri meni ehkä yli odotusten. Oli ehkä harvinainen leiri sillä tavalla että lasten kanssa meni tosi hyvin, joukossa kun on näitä vilkkaitakin, ei tullut pahemmin ongelmia esimerkiksi vilkkaiden poikien kanssa. Ohjelmakin meni sen mukaan kun oli suunniteltu. (Työntekijä 3.)

Leirillä osa lauantain ohjelmasta oli rastityöskentelyä. Tätä työskentelyä varten varhaisnuoret ja seniorit oli jaettu pienryhmiin, joissa jokaisessa oli lisäksi yksi isonen. Koska isosia oli vain kolme ja ryhmiä neljä, yksi työntekijä kulki niin sanotusti isosen roolissa yhdessä ryhmässä rastityöskentelyn aikana. Näillä rasteilla tapahtui työntekijöiden mukaan suurin osa varhaisnuorten ja senioreiden välisistä kohtaamisista. Kun rasteilla työskenneltiin yhdessä, eri teemojen ja asioiden äärellä, pienryhmät ryhmäytyivät myös hyvin. Vuorovaikutusta oli ilmassa toki koko leirin ajan mutta erityisesti se näkyi jo mainitussa rastityöskentelyssä sekä iltaohjelmissa ja hartauksissa. Niin sanotulla omalla ajalla, eli vapaa-ajalla, ikäryhmät olivat lähinnä keskenään, varhaisnuoret varhaisnuorten

kanssa ja seniorit senioreiden kanssa tai itsekseen. (Työntekijöiden haastattelut 2014.)

Mun mielestä sukupolvet kohtas toisiaan, tietysti vapaa-ajalla vähemmän, jos joku rohkea uskalsi mennä juttelemaan jollekin toiselle niin sitten, mutta että just niissä yhteisissä hetkissä huomasi sitä vuorovaikutusta. Vuorovaikutus oli semmosta pientä perus jutustelua. (Harjoittelija.)

Lapset ja seniorit kohtas toisiaan ainakin tässä laulussa ”kun tiedän että puolestani kuoli Hän”, kun yhdessä siinä sitä laulettiin ja liikuttiin. (Työntekijä 3.)

Osa työntekijöistä jäi mietityttämään kohtaamisten määrä leirillä. Monet työntekijät jäivät pohtimaan ruokailuiden pöytäjärjestystä sekä varhaisnuorten ja senioreiden sijoittumista ruokailuiden aikana. Ruokailuissa varhaisnuoret ja seniorit istuivat omilla pöydissään. Jos ruokailuista edes osassa varhaisnuoret ja seniorit olisivat istuneet yhdessä pöydissä, kontakteja ja vuorovaikutusta olisi ehkä syntynyt enemmän. Yhden työntekijän mielestä kohtaamista kyllä syntyi mutta että jotain tästä kohtaamisesta kuitenkin jäi puuttumaan. Samoin iltaohjelma jäi mietityttämään monia, aikataulullisista syistä iltaohjelmia jouduttiin hieman lyhentämään ja informaatio ei välttämättä ollut kulkenut kunnolla työntekijöiden välillä, erityisesti iltaohjelmissa ja niiden suunnittelu vaiheessa. Näin ollen iltaohjelmista jäi pois sellaisia osia joihin senioritkin olisivat voineet paremmin osallistua, nyt iltaohjelmat olivat lähinnä varhaisnuorille suunnattuja leikkeineen ja nopeatempoisine ohjelmineen. Seniorit osallistuivat lähinnä laulamalla sekä katsomalla lasten leikkejä ja esityksiä. Tässä näkyi leirin suunnitteluprosessi. Huonoon informaation kulkuun olivat vaikuttaneet muun muassa nopeat palaverit leirin osalta sekä se etteivät työntekijät olleet istuneet rauhassa yhdessä suunnittelemaan leiriä ja käymään läpi vastuita keskenään sekä isoisten ja leirille osallistuneiden harjoittelijoiden kanssa. Vuorovaikutuksessa seniorit olivat kuitenkin omalta osaltaan aktiivisia, tarvittaessa he vähän myös ojensivat ja rauhoittelivat nuorempaa polvea. (Työntekijöiden haastattelut 2014.)

Varsinkin ruokailuissa mä mietin sitä että kun seniorit istu omassa pöydässään, että onko se hyvä ratkaisu? On se varmaan ruoka-

rauhan kannalta heille mielekäs ratkaisu, mutta jos haluaisi enemmän semmosta kommunikointia ja luontevaa olemista niin ruokailu vois olla semmonen hetki jossa sitä tapahtuu. (Työntekijä 1.)

Ois voinu olla ihan viisas veto että olisi ainakin viimeisellä lauantai-illan ruualla vähän sekoitettu se pakka, että olisi ollut lapset ja aikuisen yhdessä. (Työntekijä 3.)

Jos joku niistä lapsista ei meinannu kuunnella niin sit joku seniori uskalsi kanssa rauhoitella ja olla silleen että ”nyt pitäis olla hiljaa”. (Harjoittelija.)

Työntekijät kokivat että leiri oli antoisa niin varhaisnuorille kuin senioreillekin. Työntekijät myös itse viihtyivät leirillä hyvin tai erittäin hyvin. Toki leiriolosuhteet ja työntekijän rooli vaikuttivat leirin kokonaisuuteen työntekijöiden näkökulmasta, leirin koettiin kuitenkin olleen antoisa ja osalle jopa rentouttava. Työntekijöiden omaan viihtyvyyteen vaikuttivat olennaisesti varhaisnuorten ja senioreiden viihtyminen leirillä. Monet varhaisnuoret olivat työntekijöille ennestään tuttuja, jotkut varhaisnuoret olivat pidemmältäkin ajalta tuttuja työntekijöille. Leirillä oli paljon varhaisnuoria jotka ovat käyneet seurakunnan leireillä pitkään, useita vuosia. Nyt leirillä vallitsi tilanne jossa kaikilla oli kivaa ja hyvä, mukava olla. Oman lisänsä leirin helppouteen ja sujumiseen toi ohjaajien lukumäärä. Leirillä oli neljä seurakunnan työntekijää, heidän lisäksi kolme harjoittelijaa ja kolme isosta, eli apukäsiä ja silmiä oli paljon. Tästä työntekijät olivat kiitollisia ja hyvilläin. (Työntekijöiden haastattelut 2014.)

Viihdyin erittäin hyvin leirillä, meitä oli paljon työntekijöitä ja lapset on tuttuja sekä viihtyy leirillä, niin mikäs siellä on ollessa. (Työntekijä 2.)

Osallistujat oli mukavaa väkeä ja tietysti on kiva mennä kun tuntee suurimman osan lapsista jo pidemmältä ajalta ja tietää vähän miten he sopii siihen leiriporukkaan ja mitä heidän kanssa pitää ottaa huomioon. Siellä on kuitenkin niin monenlaisia persoonia niin osaa jo ennalta vähän arvella että millaista se leirielämä tulee olemaan. (Työntekijä 1.)

Osa työntekijöistä jäi harmittelemaan sitä että he eivät ehtineet olla niin paljon tekemisissä senioreiden kanssa kuin olivat ajatelleet. Työntekijät kokivat että

osalla leiripäivät ovat niin vauhdikkaita sekä täynnä menoa ja meininkiä sekä käytävillä edestakaisin kulkua, ettei tämän kaiken keskeltä löydy kovin paljoa seurustelu-aikaa. Ohjelmien aikana taas ei ole samalla tavalla niin sanottua seurustelu-aikaa kuin vapaa-ajalla tai ohjelmien väleissä. (Työntekijöiden haastattelut 2014.)

Osa senioreista tuntui olevan vähän yllättyneitä varhaisnuorten määrästä, vaikka heidän kanssaan oli puhuttu aiheesta. Leiristä jäi kuitenkin hyvä mieli. Kukaan ei myöskään sairastunut leirillä, eikä muita onnettomuuksia käynyt. Yhdellä seniorilla oli pieniä terveydellisiä ongelmia mutta niistä selvitettiin oikealla hoidolla ja levolla. Työntekijät myös kokivat että osa senioreista tuli paremmin lasten kanssa toimeen kuin muut. Joistain senioreista näki että he olivat tulleet leirille nimenomaan olemaan lasten kanssa ja heillä sujui paremmin kuin parilla muulla joista selvästi näki että he jännittivät lapsia. Tämä jännittäminen näkyi puolestaan ainakin aluksi vuorovaikutuksessa ja kohtaamistilanteissa. (Työntekijöiden haastattelut 2014.)

Haastatteluiden myötä tuli esiin useita kohtia joita pitäisi kehittää seuraaville leireille ja tulevaisuutta ajatellen. Leirin suunnittelun kehittäminen ja parantaminen koettiin tärkeäksi kehityskohdaksi. Vaikka työntekijät tunsivat toisensa ja olivat tehneet vähintään yhden leirin aiemmin jo yhdessä, monet puhuivat yhteydenpidon ja informaatiokulun parantamisesta. Monet työntekijät kokivat että kun leirillä oli niin paljon liikkuvia osia ja ihmisiä, informaation kulku ja tiedon välitys eivät olleen parhaimmillaan. Kaikki asiat, joiden olisi pitänyt olla selvillä, eivät olleet tiedossa kaikilla leirin työntekijöillä tai harjoittelijoilla. Huonon informaation vuoksi osa ohjelmista jäi vajaaksi ja sieltä puuttui osia. Esimerkiksi perjantai-illan iltaohjelmasta jäivät suunnitellut vanhan ajan arvoitukset pois, tosin aikataulullisista syistä. Samoin lauantain iltaohjelmassa oli suunnitelman mukaan tarkoitus lukea varhaisnuorten ja senioreiden rasteilla tekemiä virpomislojuja, tämäkin jäi pois, mahdollisesti siitä syystä ettei iltaohjelmasta vastuussa olevia harjoittelijoita oltu informoitu riittävästi. (Työntekijöiden haastattelut 2014.)

Meitä tosiaan kun oli neljä työntekijää ja kolme harjoittelijaa ja jokaisella oli vähän ohjelmavastuuta plus sitten vielä kolme isosta joil-

la heilläkin oli pienessä määrin ohjelmavastuuta, niin se informaation kulku meidän kaikkien kesken ei ihan ollut niin sujuvaa kuin se olisi voinut olla. (Työntekijä 1.)

Työntekijöiden mieleen nousi myös ajatus siitä miten yhteistä leirikokemusta saisi vielä paremmaksi. Nyt monista tuntui siltä että seniorit ovat tulleet osaksi varhaisnuortenleiriä yhteisen leirin sijaan. Vaikka leiri toimiikin kokonaisuutena, ilmoille nousi idea paremmasta ryhmäytyksestä ja yhteisen leirin korostuksesta. leirillä olisi toki hyvä olla yhteisen toiminnan lisäksi eriytettyä toimintaan molemmille ikäryhmille. Samoin esiin nousi ajatus mahdollisesti enemmästä ulkoilusta, etenkin jos tulevilla leireillä on yhtä energinen ryhmä. Tämä ulkoilu voisi olla yhteinen molemmille ikäryhmille tai siinä voisi olla osia jotka ovat yhteisiä ja osia jotka ovat suunnattuja ikäryhmille erikseen. (Työntekijöiden haastattelut 2014.)

Leirin teemaa pidettiin myös tärkeänä. Pääsiäinen tuntuu olevan liian vähän esillä nykypäivänä. Nykyään tuntuu usein siltä että esimerkiksi pääsiäisnoidat valtaavat alaa, jotka eivät lainkaan kuulu kristilliseen pääsiäisperinteeseen. Leirillä pääsiäisen kristilliset teemat ovat esillä ja niiden oppiminen ja ylläpitäminen on tehty eri ikäpolville luontevaksi. Koska kevään leirit ovat menneinä vuosina olleet samoihin aikoihin, pääsiäisteema on koettu hyväksi. (Työntekijöiden haastattelut 2014.)

Kysyin haastatteluissa työntekijöiltä mitkä olivat heidän mielestään leirin mieleenpainuvimpia hetkiä, helmihetkiä. Jokaisella työntekijällä oli omat helmihetkensä leirillä. Helmihetket liittyivät usein kohtaamisiin tai vuorovaikutustilanteisiin varhaisnuorten tai senioreiden kanssa. Yhden työntekijän mielestä monet eri asiat toimivat hyvin ja olivat antoisia mutta hänen ehdoton helmihetkensä oli leirin päätös seurakunnan yhteiseen Palmusunnuntain messuun. (Työntekijöiden haastattelut 2014.)

Kohtaamiset, mitä leirillä tulee, on kyllä sellasia helmiä. Tiettyjä heittoja jää myös mieleen, esimerkiksi yksi pikku poika kysyi ikäihmisiltä että ”mistä vanhainkodista te ootte karannu?”, tai jotain muuta, ne jää aina mieleen. (Työntekijä 2.)

Semmonen hetki kun työskenneltiin senioreiden kanssa yhdessä, tehtiin rukoushelmiä ja keskusteltiin niihin liittyvistä aiheista, se toteutui paremmin kuin olin odottanut. Se toi esiin myös syvällisiä asioita vaikka ihmiset olikin toisilleen vieraita. (Työntekijä 4.)

Yhden leiriläisen kanssa käyty keskustelu jäi mieleen, jotenkin jäi sellainen kiva tunne että hän kokee että mä olen sellainen aikuinen jonka kanssa voi jutella, myös semmoisista asioista jotka ei ole kovin helppoja välttämättä sille lapselle. Oli myös ihan hauska olla vaihteeksi isosen roolissa ja kiertää niitä rasteja lapsiryhmän ja senioreiden kanssa. (Työntekijä 1.)

Rastit oli hienoja ja lapset teki upeita virpomavitsoja, virpomisperinne elää ja totta kai kun leiri päätty tähän yhteiseen ehtoollismessuun, Palmusunnuntain messuun. Ei voi sen komeemmin päättyä kuin että tullaan kulkueessa ja tullaan yhdessä ehtoollispöytään missä lapset siunataan ja nuoret ja seniorit käy ehtoollisella. Erittäin kaunis ja upea päätös leirille. (Työntekijä 3.)

Työntekijöistä on hienoa olla tekemässä sukupolvien välistä työtä ja edistämässä sukupolvien välistä vuorovaikutusta. Vastaavaa toimintaa on vain harvoissa seurakunnissa. Työntekijät kokevat myös että nämä sukupolvien yhteiset leirit ovat jo muuttuneet perinteeksi seurakunnassa. Työntekijät ajattelivat, että tämänkaltaista työtä ja työtä ylipäänsäkin missä työalarajoja rikotaan, voisi tehdä enemmän ja laajemmin. Opinnäytetyö herätti työntekijöissä paljon mielenkiintoa ja kannustusta. Työntekijöistä osa koki että työalat pysyvät jopa liiksi omien rajojensa sisällä. (Työntekijöiden haastattelut 2014.)

Hirveen jyrkästi katotaan että kun joku tapahtuma on lapsityön se on lapsityön tai että aikuistyöllä on omat juttunsa. Mummokerhot on mummokerhoille, että ei sen näin pitäisi olla että ikä tai sukupuolirajoja mihinkään suuntaan, seurakunta kuuluu kaikille. Hienoa että sä teet tästä jutun ja viet tätä eteenpäin, tällästä ilosanomaa. (Työntekijä 2.)

Tämä on kyllä semmoinen idea jonka aion viedä mukanani minne ikinä päädynkin. (Harjoittelija.)

6.2 Havainnointi

Havainnointi leirillä oli hyvin avartavaa. Varhaisnuoret ja seniorit tuntuivat viihtyvät hyvin toistensa seurassa. He ryhmäytyivät hyvin ja leirin ilmapiiri oli mainio. Toki pientä alkukankeutta oli havaittavissa mutta viimeistään lauantain aamupäivän rastien jälkeen kaikilla oli yhtenäinen leirifiilis. Kaikki huomioitiin leirillä, niin lapset ja seniorit kuin työntekijät ja isoksetkin.

Lapset ottivat seniorit hyvin vastaan, mutta näyttivät suhtautuvan heihin kuten, työntekijätkin haastatteluissa mainitsivat, siten että seniorit ovat tulleet osaksi varhaisnuortenleiriä. Vaikka seniorit olivatkin hieman hitaampia (Jyrkämä 2001, 267–268.) kuin kouluikäiset tytöt ja pojat, lapset odottivat kärsivällisesti senioreita. Seniorit näyttivät nauttivan erityisesti varhaisnuorten seurasta ja heidän temmellyksensä ja leikkiensä seuraamisesta. Eri sukupolvien välisten suhteiden ja vuorovaikutuksen tärkeys näkyi leirillä, tästä vuorovaikutuksen tärkeydestä myös Kurki (2007, 136–137.) on maininnut. Myös lauantai-aamun pullanleipominen lähensi monia senioreita ja varhaisnuoria. Molemmat osapuolet näyttivät viihtyvän erittäin hyvin yhteisten tekemisien äärellä. Senioreista huomasin myös sen pienen jännityksen, etenkin vilkkaampia lapsia kohtaan. Mutta heistä myös näki sen ketkä olivat tottuneet lasten kanssa toimimaan. Osa senioreista jäi etäisemmiksi ja osa tuli paljon tutummiksi, niin varhaisnuorille kuin työntekijöillekin. Varhaisnuorista huomasin saman kuin senioreistakin, osaa ikäihmiset jännittivät ja ehkä myös pelottivat mutta osa meni reippaasti juttelemaan senioreille melkein heti leirin alusta alkaen. Tässäkin persoona ratkaisi paljon ja toi kohtaamisiin uudenlaista ulottuvuutta. Mitä pidemmälle leiri kului, sitä lämpimimmiksi tuntuivat varhaisnuorten ja senioreiden välit muuttuvan. Varhaisnuorissa oli tosin myös niitä joita eivät seniorit kovin paljoa tuntuneet kiinnostavan, vaan he pysyttelivät enemmän omanikäistensä kanssa.

Haastatteluiden yhteydessä huomasin sen karun tosiasian että osalla tytöistä ja pojista tai senioreista ei ole lainkaan kontaktia tai yhteyttä toiseen sukupolveen. Etenkin jotkut seniorit kertoivat että heidän lapsensa ja lapsenlapsensa eivät

pidä lainkaan yhteyttä tai että lapset saattavat pitää yhteyttä mutta lapsenlapsien tapaaminen ja yhteyden pito heihin on kielletty. Leirin myötä seniorit saivat kaipaamaansa kontaktia ja vuorovaikutusta. Samoin myös tytöt ja pojat pääsivät osallisiksi vuorovaikutuksesta sukupolvien kesken.

Kohtaamista ja vuorovaikutusta tapahtui eri paikoissa, ei ihan jatkuvasti mutta enimmäkseen ohjelmien aikana ja ehkä ajoittain ruokajonossa. Mielestäni rastit toimivat hyvin ja ne toivat kaivattua kohtaamista sekä vuorovaikutusta sukupolvien välille, rastityöskentelyssä huomasi että isosen lisäksi seniorit pitivät hie-man järjestystä yllä pienryhmissä. Samoin iltaohjelmassa sekä yhteisen ulkoilun aikana vuorovaikutusta sukupolvien välillä syntyi. Vaikka iltaohjelmissa seniorit eivät paljoa osallistuneetkaan muuhun kuin lauluihin, heistä näki miten he nauttivat lasten seuraamisesta. Ja varhaisnuoret puolestaan näyttivät olevan tyytyväisiä kun heidän esityksillään oli enemmän yleisöä.

Leirin teemana oli pääsiäinen. Tämä teema toteutui leirille erittäin hyvin. Ohjelmaan sujui lähes suunnitelmien mukaan, lukuun ottamatta pieniä aikataulullisia venymisiä tai muita aikataulutukseen liittyviä pulmia. Teeman mukaisesti sukupolville tarjottiin opetusta ja tietoa pääsiäisen tapahtumista ja ennen kaikkea pääsiäiseen liittyvistä perinteistä, jotka ovat molemmille sukupolville tuttuja. Leirillä oli myös kaupallisesta pääsiäisestä tuttuja asioita sekä perinteitä, esimerkiksi rasteilla kerrottiin ja opetettiin perinteiden taustoista, tästä esimerkkinä virpomisvitsat ja pääsiäismunat.

Leirin päätös seurakunnan yhteiseen ehtoollismessuun Mikaelinkirkossa oli upea. Tämä kiteytti koko leirin sanoman ja tavoitteet. Uskon että tämä oli myös leiriläisille hieno kokemus ja elämys, niin varhaisnuorille kuin senioreillekin, suullisen palautteen perusteella ainakin.

Itse huomasin myös muutamia kehityskohtia leirillä, erityisesti työntekijöiden välisessä informoinnissa ja tietojen välittämisessä oli haasteita. Tämä näkyi leirin ohjelmassa. Informaatio katkoksesta kertoo myös se että vaikka olin pyytänyt työntekijöitä välittämään senioreille tiedon opinnäytteeni tekemisestä leirillä,

seniorit kuulivat haastatteluista ja koko opinnäytetyöstä ensimmäisen kerran vasta leirillä. Samoin iltaohjelmien suunnitteluun voisi mielestäni kiinnittää enemmän huomiota, välillä on tarpeellista lyhentää iltaohjelmaa mutta sen voisi ehkä tehdä niin että molemmille sukupolville suunnitellut ohjelmat tulisi silti pidettyä.

6.3 Kyselylomake

Koska kyselylomakkeissa oli samat teemat kuin teemahaastatteluissa, vastauksetkin olivat hyvin yhteneviä. Kyselyyn vastasivat kaikki leirille osallistuneet seniorit eli vastauksia tuli yhteensä 7. Vastaajista naisia oli 6 ja miehiä yksi. Vastaajien ikäjakauma oli 61 ja yli 80 ikävuoden välillä. Vastaajista kolme kertoi iäkseen yli 80 vuotta, muita ikäryhmiä, 61–65 vuotta, 66–70 vuotta, 71–75 vuotta ja 76–80 vuotta oli kutakin yksi vastaajien keskuudessa.

Kaikilla vastaajilla on omia lapsenlapsia. Yhteydenpito lapsiin ja lapsenlapsiin oli vastaajien kesken erittäin vaihtelevaa. Osa tapaa lapsiaan ja lapsen lapsiaan viikoittain tai parin viikon välein, osa harvoin tai ei ollenkaan. Osalle lapset soittelevat päivittäin tai viikoittain mutta he eivät tapaa lapsenlapsiaan kovin usein. Osa vastaajista kertoi hoitavansa lapsenlapsia silloin tällöin tai vastaavasti lasten ja lastenlasten hoitavan vanhempiaan ja isovanhempiaan.

Viidenteen kysymykseen, ”mistä pidit leirillä?”, tuli paljon vastauksia. Monet pitivät lasten riemusta, leikeistä ja esityksistä, yhdessäolosta. Yhden vastaajan mielestä oli mukavaa tavata toisia senioreita, ja saada aikaa myös itselleen. Useat kertoivat pitävänsä myös ruuista sekä siitä että leirillä pääsi valmiiseen pöytään, eikä tarvinnut itse laittaa ruokaa. Leirin ohjelma sai myös paljon kiitosta. Vastaajista yksi oli yllättynyt siitä miten monenlaista ohjelmaa oli kehitetty ja miten kaikki asiat tuntuivat toimivan. Lisäksi pari vastaajaa kertoi pitäneensä kaikesta, sen enempää erittelemättä. Yksi vastaaja olisi toivonut enemmän ulkoilua.

Kaikki vastaajat lähtisivät uudelleen varhaisnuorten ja senioreiden yhteiselle leirille. Suurin osa toivoi seuraavallekin leirille samanlaista, monipuolista ohjelmaa. Yksi vastaaja toivoi monipuolisen yhteisen ohjelman lisäksi eri ikäluokille omaa ohjelmaa, kuten tälläkin leirillä oli ollut. Kolme vastaajista haluaisi mahdollisuuksien mukaan osallistua uuden leirin ohjelman suunnitteluun. Uuden leirin ajankohdasta neljä vastaajaa toivoi että leiri olisi keväämmällä, kun maa on su- laa tai kesällä.

Lähes kaikki vastaajat kiittivät vielä leiristä kyselyn lopussa. ”Sydämelliset kiitokset kaikille”, ”kiitos siitä että sain olla mukana” ja ”kiitos kaikille ihanasta leiristä”.

6.4 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää tyttöjen ja poikien, senioreiden sekä seurakunnan työntekijöiden ajatuksia ja kokemuksia yhteisestä leiristä, yhdessä- olosta sekä leiriin liittyvästä yhteisestä tekemisestä ja tämänkaltaisen työmuo- don tarpeellisuudesta. Tavoitteena on lisäksi kartoittaa sukupolvien välisen työn hyötyä ja tulevaisuutta sekä kerätä mahdollisia kehitysideoita.

Tytöt ja pojat, seniorit sekä seurakunnan työntekijät olivat kaikki tyytyväisiä su- kupolvien väliseen leiriin. Kaikki, erityisesti tytöt ja pojat sekä seniorit kokivat saaneensa leiristä itselleen jotain, jotkut elämäniloa ja voimia, jotkut uusia ko- kemuksia ja uusia tuttavuuksia ja jotkut levollisen mielen sekä vahvistusta uskoonsa. Leirin osallistujat pitivät leiriä hyvänä ja haluaisivat osallistua uudelleen saman- tapaiselle leirille. Sukupolvien yhteiset ohjelmat koettiin onnistuneiksi ja hyviksi, samoin ikäryhmien omat ohjelmat saivat kiitosta, näitä elementtejä voisi mah- dollisesti käyttää myös tulevilla sukupolvien välisillä leireillä.

Sukupolvien välisen työn hyödyt tulivat leirin kautta ilmi, eri sukupolvet saivat ottaa kontaktia ja vuorovaikutusta toisiinsa. Vuorovaikutuksen kautta eri suku- polvet pääsivät jakamaan omia kokemuksiaan ja näkemyksiään keskenään.

Samalla sukupolvet oppivat mahdollisesti jotain toistensa tavoista ja kulttuureista. (Korhonen 2006, 51–56.)

Toiminnan kehitysehdotuksia ja ideoita tuli pääasiassa työntekijöiltä. Nämä kehitysehdotukset on listattu luvussa 7.3. Niistä tärkeimpiä ovat muun muassa työntekijöiden keskinäisen yhteydenpidon ja informaatiokulun parantaminen sekä yhteisen leirikokemuksen aikaan saaminen. Samoin yhtenä tärkeänä kehitysideana esiin nousi ajatus tyttöjen ja poikien sekä senioreiden sekoittamisesta ruokailuissa, siten että eri sukupolvet olisivat yhdessä, keskenään, samoissa pöydissä. Sen sijaan, että tytöt ja pojat olisivat omissa pöydissään ja seniorit omissaan.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

7.1 Johtopäätöksiä lasten ja senioreiden kohtaamisista

Sekä varhaisnuorille että senioreille sukupolvien välinen vuorovaikutus on tärkeää. Kaikki eivät koe omassa elämässään vuorovaikutusta sukupolvien kesken. Sukupolvien välisen vuorovaikutuksen kautta tietyt perinteet ja muistot siirtyvät sukupolvelta toiselle. (Kurki 2007, 136–137.) Leirillä tämä sukupolvien välisen vuorovaikutuksen tärkeys oli nähtävillä.

Haastatteluiden ja havainnoinnin perusteella sukupolvien välinen vuorovaikutus oli myönteistä molemmille ikäryhmille. Myös työntekijät olivat myönteisiä eri sukupolvien kohtaamisille ja vuorovaikutukselle, he näkevät työmuodon tarpeellisenä ja tärkeänä. Sukupolvien välinen työ tulee saamaan jatkoa suunnitelmien mukaan ainakin tulevana vuonna 2015.

Etenkin seniorit saivat varhaisnuorilta lisää elämäniloa ja voimia arkeensa. Varhaisnuoret ehkä oppivat näkemään sen ettei senioreita tarvitse pelätä tai jännittää ja että heidän kanssaan voi olla ihan mukavaa ja hauskaa suuresta ikäerosta huolimatta. Varhaisnuoret saivat leiriltä myös kokemuksen että ikääntyneitä kiinnostaa mitä varhaisnuorille kuuluu ja mitä he tekevät. Lisäksi he saivat kokemuksen siitä että ovat tärkeitä. Varhaisnuoret saivat ehkä myös pientä osaa senioreiden elämäkokemuksesta, ainakin tarinoinnin lomassa pullaa leivottaessa.

Työntekijöiden näkemyksen mukaan leirin tavoitteiden toteuttamisessa onnistuttiin. Leirin ohjelma tuki sukupolvien välistä kohtaamista sekä vuorovaikutusta, tavoitteiden mukaisesti. Etenkin pienryhmien kesken syntyi paljon vuorovaikutusta ja kohtaamisia. Varhaisnuorten ja senioreiden kohtaamiset olivat ainakin siinä mielessä onnistuneita että kaikille leirillä olleille jäi hyvä mieli sekä halu tulla seuraavalle leirille.

7.2 Sukupolvien välisten leirien tulevaisuus

Toiveena on, että sukupolvien välisillä leireillä olisi valoisa tulevaisuus. Yhä enemmän isovanhemmat viettävät kesiään muualla kuin Suomessa, samoin monet isovanhemmat asuvat ulkomailla, erityisesti niissä perheissä joiden vanhemmat ovat eri kulttuureista. Seurakuntien alueiden ikäryhmät ikääntyvät väistämättä ja samoin perheet muuttavat töiden perässä uusille paikkakunnille, näin lapset ja varhaisnuoret eivät välttämättä tapaa isovanhempiaan tai isovanhemmat heitä. Internet mahdollistaa usein yhteydenpitoa, etenkin kauempana asuviin sukulaisiin ja perheisiin. Seurakuntien alueilla on ihmisiä joiden tarpeisiin sukupolvien välinen työ voisi vastata. (Työntekijöiden haastattelut 2014.)

Tulevaisuudessa voisi olla paikallaan myös miettiä, millainen lasten ja senioreiden kohtaamisen mahdollistava ja osallistujia mukaan innostava toiminta olisi taloudellisten resurssien valossa mahdollista. Miten sukupolvien yhteistä toimintaa voisi laajentaa ja olisiko mahdollista saada toimintaan mukaan enemmän senioreita sekä tyttöjä ja poikia. (Työntekijöiden haastattelut 2014.)

Helsingin Mikaelin seurakunnassa sukupolvien välisellä työllä on jo selkeä jatkosuunnitelma. Korpirauhan leirikeskus on varattu viikonlopuksi keväälle 2015, tarkoituksena oli jälleen yhdistää varhaisnuorisotyön sekä diakoniatyön voimavarat ja järjestää uusi leiri varhaisnuorille ja senioreille. Tästä työmuodosta on tullut niin paljon hyvää palautetta, toimintaa on päätetty jatkaa, mikäli työntekijöiden resurssit riittävät. Työntekijät ovat mielellään lähdössä uudelle sukupolvi-en yhteiselle leirille, sekä diakonian että varhaisnuorisotyön puolelta. Saadun palautteen perusteella leirin osallistujistakaan ei tule pulaa. (Työntekijöiden haastattelut 2014.)

Tällä kertaa työntekijöiden resurssit eivät riitä sukupolvien yhteisen leirin järjestämiseen, joten kevään 2015 leiri on vain varhaisnuorisotyön. Toiveena on että sukupolvien välinen yhteinen leiri saataisiin järjestettyä vielä jossain vaiheessa

tulevaisuudessa, sitten kun työntekijöiden ja työalojen resurssit sen sallivat. (Työntekijöiden haastattelut 2014.)

7.3 Kehittämisehdotukset

Yhtenä opinnäytetyön tavoitteista oli kehittämisehdotusten ja ideoiden kerääminen. Ehdotuksien ja ideoiden kerääminen toteutui haastatteluiden ja kyselylomakkeen kautta.

Kehittämisehdotuksia sukupolvien välisille leireille tuli lähinnä seurakunnan työntekijöiltä sekä senioreilta. Seniorit toivoivat pääasiassa samanlaista ohjelmaa kuin mitä menneellä leirillä oli, yhteistä ohjelmaa mutta myös eriytettyä. Lisäksi seniorit toivoivat enempää ulkoilua, sekä molemmille sukupolville että erityisesti varhaisnuorille.

Työntekijöiltä ja leirille osallistuneelta harjoittelijalta tulivat loput kehittämisehdotukset. Kehitystä kaivattiin vuorovaikutuksen lisäämiseen, tähän ehdotettiin ainakin osittaista samoissa pöydissä ruokailuiden aikana istumista. Samoin työntekijät miettivät jos lapsille nimettäisiin niin sanottuja nimikko senioreita, tämä tosin saattaisi vaatia vanhempia varhaisnuoria, kuin ensi ja toisluokkalaisia, sekä rajata senioreita leireillä. Tällaisessa nimikko-seniori toiminnassa senioreilta vaadittaisiin ehkä jo vähän enemmän kuin pelkästään ryhmän jäsenenä olemista. Toisaalta seniori voisi olla myös enemmän isosen tukena ryhmässä. Vanhempien varhaisnuorten kanssa saattaisi olla helpompi keskustella ja vaikuttaa syntyvään vuorovaikutukseen.

Yksi tärkeäksi koettu kehityskohta oli yhteisen leirikokemuksen aikaan saaminen. Sen sijaan että seniorit ovat varhaisnuortenleirillä, tavoitteena olisi saada kaikille ajatus siitä että olemme yhdessä varhaisnuorten ja senioreiden leirillä, sukupolvien yhteisellä leirillä.

Työntekijät huomasivat tarpeelliseksi kehityskohdaksi keskinäisen yhteydenpitoa sekä tietojen välittämisen leirin suunnitteluvaiheessa. Informaatio ei kulkenut toivotulla tavalla, mikä häytti leirin ohjelmia. Yksi tärkeä kehityskohta ohjelmien suunnittelussa on leirin osallistujien allergioiden tarkempi huomiointi.

Iltaohjelmiin kaivattiin myös muutosta. Toiveena oli että iltaohjelmista saataisiin tehtyä sellaisia että molemmat sukupolvet voisivat niihin osallistua. Iltaohjelmiin voisi sisällyttää mahdollisesti rauhallisempia ohjelmia, kuten arvoituksia, sekä riehakkaampia leikkejä. Lauluihin molemmat sukupolvet olivat tyytyväisiä.

Leirin teemaan liittyen tuli lisäksi yksi kehittämisehdotus. Koska leirit ovat samoihin aikoihin keväällä, pääsiäisen tienoilla, leirin ohjelmaa voisi ehkä enemmän muuttaa eri leirien välillä, vaikka teema pysyisikin samana. Vaikka aiheet olisivatkin samoja, niitä voisi ehkä työstää eri tavoin.

Lisäksi yhtenä kehittämisehdotuksena nousi esiin senioreiden osallisuus ja esimerkiksi mahdollisuus osallistua tulevien leirien suunnitteluun jollain tavalla. Kyselylomakkeen perusteella vuoden 2014 kevätleirillä oli muutamia sellaisia senioreita jotka mielellään osallistuisivat mahdollisesti tulevan leirin suunnitteluun.

7.4 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen tekoon tarvittavan tutkimusluvan anoin Helsingin Mikaelin seurakunnan kirkkoherralta Martti Häkkäseltä. Haastatteluita varten lähetin varhaisnuorten vanhemmille kirjeen varsinaisen leirikirjeen mukana, jossa kerroin hien itsestäni sekä opinnäytetyöstäni. Kirjeessä mainittiin turvallisuustietolomakkeeseen lisätystä kohdasta, jossa kysyttiin vanhemman lupaa lapsen haastattelua varten. Senioreita ja seurakunnan työntekijöitä haastatelllessani kysyin luvan suullisesti suoraan heiltä itseltään. Tutkimuslupa-anomus, tutkimuslupa, leirikirje sekä vanhempien kirje ovat liitteenä.

Tutkimuksessa huomioon otettavia eettisiä kysymyksiä on monia. Tutkimuksen tarkoitusta tulee tarkastella, teoreettisen tiedon etsimisen ohessa, tutkittavien inhimillisen tilanteen parantamisen näkökulmasta. Suunnitelman eettiseen sisältöön kuuluu tutkittavien henkilöiden suostumus tutkimukseen, luottamuksellisuuden takaaminen sekä tutkittaviin kohdistuvien mahdollisten seurauksien arvioiminen. Haastattelutilanteessa pitää ottaa huomioon se, mitä haastattelu voi aiheuttaa haastateltaville sekä se miten luottamuksellinen haastattelu on. Kun haastatteluita puretaan eli litteroidaan, on tärkeää ottaa huomioon jälleen luottamuksellisuus, mutta myös se miten uskollisesti kirjallinen litterointi noudattaa haastateltujen suullisia lausuntoja. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 138.)

Analysoinnin eettiset kysymykset koskevat sitä, miten syvällisesti ja kriittisesti haastatteluita voidaan analysoida, sekä sitä, voiko haastateltava henkilö sanoa, miten hänen lauseitaan on tulkittu. Tutkijan eettisenä velvollisuutena on esittää sellaista tietoa joka mahdollisimman varmaa ja todennettua. Luottamuksellisuus on yhä esillä haastatteluiden raportoinnissa. On myös huomioitava ne seuraukset joita haastateltaville, heitä koskeville ryhmille sekä instituutioille tulee raportin julkistamisen myötä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 184–185.)

Haastattelut sekä kysely on suoritettu niin, ettei haastateltavan tai kyselyyn vastaajan henkilöllisyys tule ilmi. Litteroidessani haastatteluita pyrin mahdollisimman tarkasti kirjaamaan haastateltavien puheet. Välillä puheen tulkitseminen oli vaikeaa epäselvän tai liian nopean puheen vuoksi. Lausunnot pyrin haasteista huolimatta litteroimaan sanasta sanaan.

Senioreiden hakuprosessi leirille ja heidän valintansa diakonistyöntekijän toimesta on leirin sujumista helpottava tekijä. Diakonistyöntekijä hieman haastattelee leirille hakevia senioreita ja selvittää sen pärjäisivätkö seniorit leirillä, leiriolosuhteissa, ala-aste ikäisten vauhdissa ja energiassa. Tämän vuoksi diakonistyöntekijä selvittää senioreilta esimerkiksi heidän terveydentilaansa. Esimerkiksi jos seniori liikkuisi hyvin huonosti, hän ei välttämättä selviäisi leirikeskusten portaakoissa tai ohjelmissa. Samoin jos seniori kokee, ettei tule lasten kanssa toimeen, hänen on ehkä hyvä jättää yhteisleiri lasten kanssa väliin.

Tämän tutkimuksen prosessi on ollut eettisesti hyvä ja luotettava. Haastatteluita saatuja materiaaleja on säilytetty asianmukaisesti, eikä haastateltavia voi tunnistaa litteroiduista aineistoista. Samoin kyselylomaketutkimus tehtiin anonyymisti. Kyselyssä ja haastatteluissa ei kysytty haastateltavilta sellaisia tietoja mistä heidän henkilöllisyytensä voisi tunnistaa. Tutkimus on mielestäni luotettava ja se kunnioittaa haastateltujen anonymiteettiä.

7.5 Yhteenveto

Tutkimuksessa pystyttiin vastaamaan asetettuihin tutkimuskysymyksiin eli selvittämään varhaisnuorten, senioreiden sekä seurakunnan työntekijöiden ajatuksia ja kokemuksia yhteisestä leiristä, yhdessäolosta sekä leiriin liittyvästä yhteisestä tekemisestä ja tämänkaltaisen työmuodon tarpeellisuudesta. Tutkimus myös kartoitti sukupolvien välisen työn hyötyä ja tulevaisuutta. Tutkimuksen kautta keräsin myös kehittämisehdotuksia. Tutkimustuloksista sekä johtopäätöksistä käyvät ilmi ne asiat, joita voisi vielä kehittää, jotta sukupolvien välinen työ olisi entistä laadukkaampaa ja antoisampaa osallistujille.

Haastatteluiden ja kyselylomakkeen kautta sain kattavan aineiston varhaisnuorilta, senioreilta ja työntekijöiltä. Tulokset tarjoavat konkreettisia näkökulmia työmuodosta sen tarkastelua ja kehittämistä varten.

Yksi merkittävimmistä tutkimukseen onnistumiseen vaikuttanut asia oli haastatteluiden onnistuminen, samoin merkittävää oli oman persoonan käyttämisen oppiminen. Lisäksi tiivis yhteyden pito seurakunnan työntekijöiden kanssa vei tutkimusta joutuisasti eteenpäin.

Opinnäytetyö tarjoaa tietoa myös yhteiskunnallisella tasolla varhaisnuorista, senioreista sekä heidän parissaan tehtävästä työstä. Opinnäytetyön aihe on edelleen ajankohtainen monissa seurakunnissa. Seurakuntien alueilla alkupe-
räiset asukkaat vanhenevat, mutta samalla alueilla asuu paljon perheitä. Alueiden asukkailla ei välttämättä ole kontaktia tosiin sukupolviin, tai kontaktin mah-

dollisuudet ovat rajattuja, jolloin seurakunta voi tukea sukupolvien välistä vuorovaikutusta ja kohtaamista opinnäytetyössä esitellyllä työmuodolla.

Työn tulokset on tarkoitettu Helsingin Mikaelin seurakunnan käyttöön, sukupolvien välisen työn kehittämiseksi. Saaduista tuloksista voidaan toki ottaa vinkkejä muihinkin sukupolvien välistä vuorovaikutusta ja kohtaamista tukeviin työmuotoihin. Opinnäytetyön teoria sisältää tietoa keskilapsuudesta ja vanhuudesta, samoin kuin leirityöstä, osallisuudesta sekä seurakunnan työmuodoista varhaisnuorten ja senioreiden parissa. Tätä tutkimusta ja sen tuloksia voisi hyödyntää tulevaisuudessa myös muualla sukupolvien välisen toiminnan kehittämiseen, oli kyse sitten leirityöstä tai jostain muusta. Tästä työstä voi myös etsiä tarvittaessa tietoa ja lähteitä sukupolvien välistä työtä varten.

Tämän tutkimuksen tulosten tarkoituksena on vaikuttaa sukupolvien välisen leirityön kehittymiseen. Tutkimuksen tulosten kautta Helsingin Mikaelin seurakunta voi halutessaan kehittää sukupolvien välistä työtään sekä myös muuta varhaisnuoriso ja leirityötään, kuten myös diakoniatyö. Tutkimuksen pitkäaikaista vaikutusta on vaikea vielä arvioida. Toivottavaa on että sukupolvien välistä työtä kehitettäisiin paremmaksi ja laajemmaksi. Olisi hienoa jos tätä työmuotoa vietäisiin eteenpäin esimerkiksi eri seurakunnissa, miksei myös kunnallisen työn puolella. Tämänkaltaisen työmuodon kautta eri sukupolville tarjottaisiin mahdollisuus keskinäiseen vuorovaikutukseen ja kohtaamiseen, mikä nyky maailmassa tuntuu jäävän vähälle sekä taka-alalle, yllättävän monien ihmisten elämässä. Sukupolvien yhteisen toiminnan kautta eri sukupolvet oppivat toisistaan uusia asioita sekä mahdollisesti myös arvostamaan enemmän toisiaan.

Jatkotutkimuksia sukupolvien väliseen työhön voisi olla esimerkiksi sukupolvien välisen toiminnan pidempiaikainen seuraaminen ja sen vaikutuksien tutkiminen, tai isovanhempi-lapsenlapsi suhteen tutkiminen. Voisi olla myös mielenkiintoista jos esimerkiksi seurakunta järjestäisi varta vasten isovanhemmille ja lapsenlapsille yhteistä toimintaa.

7.6 Ammatillinen kehittyminen opinnäytetyön myötä

Valitsin opinnäytetyön aiheeksi sukupolvien välisen vuorovaikutuksen ja kohtaamisen seurakunnan työssä, sillä olen valmistumassa kirkon alalle. Minua kiinnosti seurakuntatyön kehittäminen sekä erityisesti mahdollisuus päästä luomaan ja olemaan mukana jossain uudenaikaisessa. Olen ajatellut suuntautuvani varhaisnuorisotyöhön, joten sukupolvien välinen työ tarjosi hyvät lähtökohdat työhön perehtymiseen. Sukupolvien välistä työtä ei ole tehty ainakaan kovin monissa seurakunnissa, minkä vuoksi lähdin mielelläni mukaan tutkimaan työmuodon hyötyjä ja kuulemaan osallistujien kokemuksia sekä osaltani tukemaan leiriläisiä sukupolvien välisessä kohtaamisessa ja vuorovaikutuksessa.

Opinnäytetyön tekemisen kautta olen oppinut paljon lisää niin tytöistä ja pojista, senioreista kuin kristillisestä kasvatuksesta ja tutkimisestakin. Opinnäytetyön kautta opin myös ymmärtämään yhteisen messun sekä hartauksien merkityksiä paremmin. Tämä työ on kasvattanut minua paljon etenkin ammatillisesti mutta myös ihmisenä. Osaan nyt myös paremmin hahmottaa työhön liittyviä eri näkökulmia. Olen päässyt osaltani myös järjestämään leiriä sekä olemaan mukana sukupolvien välisessä työssä. Opinnäytetyön tekeminen vahvisti kutsumustani kirkon työhön. Haluaisin olla itse viemässä tätä työmuotoa eteenpäin mahdollisesti tulevaisuudessa. Koen itsekin tämän työmuodon tärkeäksi. Opinnäytetyön myötä olen myös kehittynyt paljon tutkijana. Ennen opinnäytetyön tekemistä en tiennyt juuri mitään muun muassa kyselylomaketutkimuksista tai teemahaastatteluista. Nyt osaamiseni on kasvanut paljon työn myötä.

Yllätyin tutkimusta tehdessäni siitä miten itse reagoisin esimerkiksi haastateltujen vastauksiin ja kertomuksiin. Esimerkiksi itseäni alkoi surettaa silloin kun haastattelin erästä senioria ja hän kertoi kuinka hän on yksinäinen, eikä kukaan lapsista tai lapsenlapsista käy häntä tervehtimässä. Seniori itse oli terveydeltään vähän huonommassa kunnossa, joten hän ei itse kovin paljoa liiku pois kotoa. Huomasin myös pohtivani omaa lähipiiriäni ja suhteitani vanhempaan sukupol-

veen. Itselleni tuli tämän opinnäytetyön kautta oivalluksia liittyen juurikin omaan lähipiiriini ja iäkkäämpien läheisten suhteisiin.

Opin lisäksi, miten voin syventää osaamistani ja hakea enemmän tietoa. Opinnäytetyön tekemisen myötä kehittyneet tiedot ja taidot ovat varmasti avuksi työelämässä, ja aion hyödyntää niitä tarpeen mukaan.

LÄHTEET

- Alasuutari, Pertti 1999. Teoreettinen viitekehys ja metodi. Teoksessa Laadullinen tutkimus. Vastapaino. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Backman, Iina 2009. Varamummot lasten ja perheiden tukena. Laurea-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Eloranta, Tuija & Punkanen, Tiina 2008. Vireään vanhuuteen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Eskola, Jari 2001. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat – laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Jyväskylä: PS-kustannus. 143.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Forsblom, Julia 2012. Sukupolvien välinen vuorovaikutus Kohtaamisia kotikoululla -hankkeessa. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Järvenpään toimipaikka. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Gothóni, Raili 2007. Vanhana ja arvostettuna – dialoginen esse vanhuudesta. Teoksessa Tulva, Taimi; Uusitalo, Ilkka & Harra, Kimmo (toim.). Vanhuuden monet kasvot. Saarijärvi: OKKA-säätiön julkaisuja. 11–13.
- Grönfors, Martti 2001. Havaintojen teko aineiston keräyksen menetelmänä. Teoksessa Aaltola, Juhani (toim.) & Valli, Raine. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä: PS-kustannus. 124–141.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2000. Tutki ja kirjoita. Vantaa: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hännikäinen, Maritta & Rasku-Puttonen, Helena 2006. Johdanto: Päiväkoti ja koulu vuorovaikutuksellisia yhteisöinä. Teoksessa Karila, Kirsti; Alasuutari, Maarit; Hännikäinen, Maritta; Nummenmaa, Anna Raija & Rasku-Puttonen, Helena (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino. 13.

- Jyrkämä, Jyrki 2001. Vanheneminen ja vanhuus. Teoksessa Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen. Tampere: Vastapaino. 267–323.
- Ketola, Tapani 2002. Leirituuli – Käsikirja leiritoiminnan järjestäjille ja ohjaajille. Helsinki: Lasten Keskus Oy.
- Kinnunen, Saara 2001. Keskilapsuuden tärkeät vuodet. Helsinki: Karas-Sana.
- Kirkkojärjestys 8.11.1991/1055 v. 1995. Viitattu 20.2.2014. <http://www.finlex.fi>
- Kirkkolaki 26.11.1993/1054. Viitattu 20.2.2014. <http://www.finlex.fi>
- Kirkon vanhustyön teesit vanhustyön strategian pohjalta i.a. Viitattu 18.10.2014. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/DF0ABA2ACB69098AC225770A0037182B/\\$FILE/Kirkon_vanhustyon_teesit.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/DF0ABA2ACB69098AC225770A0037182B/$FILE/Kirkon_vanhustyon_teesit.pdf)
- Korhonen, Merja 2006. Sukupolven merkitys vuorovaikutussuhteessa. Teoksessa Karina, Kirsi; Alasuutari, Maarit; Hänninen, Maritta; Nummenmaa, Anna Raija & Rasku-Puttonen, Helena (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino. 51–57, 60–69.
- Korporauhan leirikeskus 2014. Helsingin seurakuntayhtymä. Viitattu 29.9. 2014. <https://www.helsinginseurakunnat.fi/yhteinhallinto/kiinteistotoimisto/leirikeskukset/korporauhanleirikeskus.html>
- Koskinen, Simo 2007. Ikäihmistien asema Suomessa ja ikääntymisen käsityksiä. Teoksessa Tulva, Taimi; Uusitalo, Ilkka & Harra, Kimmo (toim.). Vanhuuden monet kasvot.. Saarijärvi: OKKA-säätiön julkaisuja. 31.
- Kurki, Leena 2007. Innostava vanhuus. Anjalankoski: Solver palvelut Oy.
- Muhonen, Mervi & Tirri, Kirsi 2008. Mitä on kristillinen kasvatus? Teoksessa Porkka, Jouko (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: Lasten Keskus / LK-kirjat. 77–82.
- Nuora, Pia 2001. Sukupolvet kohtaavat. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Piekämäen toimipaikka. Opinnäytetyö.
- Näre, Sari 2010. Kouluikäinen tyttö. Teoksessa Jokela, Eero & Pruuki, Heli (toim.) Jo iso, vielä pieni. Helsinki: LK-kirjat / Lasten keskus Oy. 43–58.
- Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Kirjapaja.

- Ritokoski, Sami 2010a. Lapsi ja kaverit Teoksessa Jokela, Eero & Pruuki, Heli (toim.) Jo iso, vielä pieni. Helsinki: LK-kirjat / Lasten keskus Oy. 59–65.
- Ritokoski, Sami 2010b. Työ, jolla on tulevaisuus. Seurakunnallisen varhaisnuorisotyön ydin ja haasteet työntekijöiden kuvaamina. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, A Tutkimuksia 28. Tampere: Juvenes Print Oy.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietovarasto. Viitattu 22.10.2014. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html
- Sakasti i.a.a Kirkon varhaisnuorisotyö. Viitattu 18.10.2014. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content28E3F5>
- Sakasti i.a.b Partio ja kirkko. Viitattu 18.10.2014. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content2A9F49>
- Sakasti i.a.c Vanhustyö. Viitattu 18.10.2014. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content369A2D>
- Sinkkonen, Jari 2010. Kouluikäinen poika. Teoksessa Jokela, Eero & Pruuki, Heli (toim.). Jo iso, vielä pieni. Helsinki: LK-kirjat / Lasten keskus Oy. 31–42
- Senioreiden haastattelut 2014. Henkilökohtainen tiedonanto. Siuntio. Haastattelutallenteet ja litteroinnit tutkijan hallussa.
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Meidän kirkko – osallisuuden yhteisö. Viitattu 20.10.2014. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/9297F603C875C1C8C225770A002E3448/\\$file/kirkon_strategia_2015_mietinto.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/9297F603C875C1C8C225770A002E3448/$file/kirkon_strategia_2015_mietinto.pdf)
- Tuovila, Kalevi 2014. Korpirauhan isäntä. Henkilökohtainen tiedonanto puhelimitse 30.9.2014. Helsinki.
- Työntekijöiden haastattelut 2014. Helsingin Mikaelin seurakunta. Henkilökohtainen tiedonanto. Helsinki. Haastattelutallenteet ja litteroinnit tutkijan hallussa.
- Valli, Raine 2001. Kyselylomaketutkimus. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Toim. Aaltola, Juhani & Valli, Raine. Jyväskylä: PS-kustannus. 100–102, 110–111.

Varhaisnuorten haastattelut 2014. Henkilökohtainen tiedonanto. Siuntio. Haastattelutallenteet ja litteroinnit tutkijan hallussa.

LIITE 1. TUTKIMUSLUPA-ANOMUS

Heli Mäkinen
Tyynylaavankuja 3 A 11
00980 Helsinki
(puhelinumero)
h.makinen@student.diak.fi

TUTKIMUSLUPA-ANOMUS
11.3.2014

Helsingin Mikaelin seurakunta
Kirkkoherra Martti Häkkänen
Emännänpolku 1
00940 Helsinki

TUTKIMUSLUPA-ANOMUS

Opiskelen Diakonia-ammattikorkeakoulussa, sosionomiksi ja kirkon nuorisotyönohjaajaksi. Teen opinnäytetyönä tutkimuksen aiheesta Sukupolvien välinen vuorovaikutus ja kohtaaminen. Tarvitsen luvan tutkimuksen tekemistä ja aineistonkeruuta varten. Olen alustavasti jo sopinut opinnäyteyhteistyöstä Venla Vänskän kanssa.

Tutkimusaineiston kerään lasten ja senioreiden yhteisellä leirillä 11.–13.4. Korpirauhan leirikeskuksessa. Aineistonkeruu menetelminä käytän teemahaastatteluita sekä kirjallista kyselyä. Haastattelen leirillä senioreita sekä lapsia ja leirille tulevia työntekijöitä ennen leiriä sekä leirin jälkeen. Osallistujatietokortissa kysytään vanhemmilta lupa lasten haastatteluihin.

Opinnäytetyötäni ohjaavat Sami Ritokoski 040 509 2606 sami.ritokoski@diak.fi ja Sanna-Maija Kohonen 040 5091006 sanna-maija.kohonen@diak.fi

Ystävällisin terveisin,

Heli Mäkinen

LIITE Opinnäytetyösuunnitelma

LIITE 2. TUTKIMUSLUPA

Diakonia-ammattikoulu

12.3.2014

Kauniainen

Luvan myöntäminen Heli Mäkisen opinnäytetyötä varten Mikaelin seurakunnassa.

Myönnän luvan opiskelija Heli Mäkiselle ja Helsingin Mikaelin seurakunnassa tehtävälle opinnäytetyölle, joka käsittelee sukupolvien välistä vuorovaikutusta ja kohtaamista.

Helsingissä

Martti HäkkänenMARTTI HÄKKÄNEN
kirkkoherra

Kirkkoherra

Helsingin Mikaelin seurakunta

TERVETULOA LASTEN ja senioreiden yhteiselle KEVÄTLEIRILLE Korpirauhaan Siuntioon 11.-13.4.2014

Lähdemme perjantaina klo 18 Kontulasta Mikaelinkirkolta. Matka kestää tunnin ja syömmme heti perille päästyämme. Palaamme sunnuntaina Mikaelinkirkolle ja osallistumme klo 11.00 palmusunnuntain messuun, johon myös leiriläisten perheet ovat tervetulleita kuuntelemaan leiriläisten laulua! Leiri loppuu messun jälkeen n.klo 12.30, jolloin huoltajien on oltava lapsiaan vastassa.

Leiriohjelmassa on perinteisesti askartelua, ulkoilua, saunomista, laulua, leikkejä ja yhdessä hiljentymistä.

Sosionomi (AMK) – kirkon nuorisotyönohjaajaopiskelija Heli Mäkinen tekee leirillä haastatteluja opinnäytetyötään varten, ks. kirjeen kääntöpuoli!

Mukaan leirille tarvitset:

- Aluslakana +pussilakana + tyynyliina
TAI aluslakana+makuupussi + tyynyliina
- Saunakassi, jonne pyyhe, hammasharja sekä muut peseytymisvälineet
- Tarpeeksi vaatteita joka säälle:
  - Kunnon kengät metsässä tarpomiseen
  - Säänmukaiset ulkoiluvaatteet ja kengät, hanskat, pipo
- ulkona ollaan säästä riippumatta!
  - Asu, jossa ei tarvitse pelätä likaantumista askarrellessa
  - Yöpuku, unilelu, alusvaatteita ja sukkia
- Omat tarvittavat lääkkeet >merkintä osallistujakorttiin!
- Sairausvakuutuskortti
- Kännnykän voit ottaa mukaan leirille omalla vastuullasi
(Kiireellisissä asioissa vanhempasi voivat soittaa leirin

ohjaajille)

- Paljon reipasta leirimieltä ☺

Palauta leirikirjeen mukana tullut osallistujatietokortti täytettynä ja allekirjoitettuna leirin ohjaajalle perjantaina 11.4.!

Muistathan myös maksaa leirikirjeen mukana tulleen laskun eräpäivään mennessä.

nimikoidut vaatteet löytävät omistajansa pa...

**Leiriä innokkaasti odottaen,
Venla Vänskä, Pave Syrjö ja Aikka Lankinen, sosionomi(AMK) – kirkon
nuorisotyönohjaajaopiskelijat Heli Mäkinen, Siiri Nieminen ja Hannu-Pekka
Leinonen sekä joukko isosia.**

**Jos sinulla on jotain kysyttävää leiristä tai sinulle tulee leirin aikana asiaa, ota
yhteyttä
Venlaan puh. 09 2340 4853 venla.vanska@evl.fi**

Hei!

Opiskelen Diakonia-ammattikorkeakoulussa, Kauniaisten toimipisteessä, Sosionomiksi ja kirkon nuorisotyönohjaajaksi ja olen nyt tekemässä opinnäytetyötäni Helsingin Mikaelin seurakunnassa.

Opinnäytteeni on tutkimus sukupolvien välisestä vuorovaikutuksesta ja kohtaamisista. Tutkimusta varten kerään aineistoa lasten ja senioreiden yhteisellä leirillä haastatteluiden muodossa. Senioreille teen lisäksi kirjallisen kyselyn. Olen saanut kirkkoherralta luvan tutkimusta varten. Haastateltujen nimiä ei kerätä haastatteluvaiheessa eikä julkaista valmiissa opinnäytetyössä.

Osallistujatietokortissa on kohta, jossa kysytään vanhemman suostumusta lapsen haastattelua varten. Huomioitthän kyseisen kohdan!

Ystävällisin terveisin,

Heli Mäkinen

(puhelinnumero)

LIITE 4. LEIRIOHJELMA

Lasten ja senioreiden kevätleiri Korpirauhassa 11.-13.4.2014**11.4. perjantai**

18.00	Lähtö Mikaelinkirkolta
19.00	Ruoka +tervetuloa +leirisäännöt +majoittuminen
20.00	Iltaohjelma, tutustumisleikkejä, lauluja, vanhanajan arvoituksia
21.00	Iltapala
21.30	Iltahartaus
22.00	Hiljaisuus

13.4. lauantai

8.00	Herätys
8.30	Aamupala
9.00	Kappelihetki
9.30	ryhmiin jako, tutustumiskierros, vitsojen haku
10.30	voisilmäpullien leipominen
12.00	lounas
13.00	rastit: vitsojen koristelu, laulurasti, virpomislorujen keksiminen, Mignon-munien koristelu +koristelun historia
14.00	Päiväjuoma
14.30	2 rastia
15.30	Lasten ulkoilua,/ SENIORIT:sauna?
17.00	Päivällinen
17.30	Tyttöjen saunavuoro / pojat: omien iltaohjelmaesityksien harjoittelu/ SENIORIT:
18.45	Poikien saunavuoro / tytöt
20.00	Iltaohjelma
21.00	Iltapala
21.30	Iltahartaus
22.00	Hiljaisuus

14.4. sunnuntai

8.00	Herätys
8.30	vahvennettu aamupala,
9.00	siivous, pakkaus
9.30	lähtö Helsinkiin (lauluharkat bussissa?)
11.00	messu Mikaelinkirkossa (Matteus varattu tavaroille klo10-13)
13.00	mennessä kiitos ja hei eli kotiin käy tie

LIITE 5. SENIOREIDEN HAASTATTELURUNKO

Seniorit

1. Teema: TAUSTA

- Onko omassa lähipiirissä lapsia/lapsenlapsia?
- Tapaaminen ja vuorovaikutus
- Suhde lapseen
- Leirille tulo

2. Teema: TOIMINTA / VUOROVAIKUTUS

- Viihtyminen leirillä
- Vuorovaikutus ja kohtaaminen lasten kanssa
- Kokemukset
- Yhdessäolo
- Positiivista
- Negatiivista

3. Teema: KEHITETTÄVÄÄ

- Ruusuja ja risuja
- Jos sukupolvien välistä toimintaa järjestettäisiin jatkossa, olisitko kiinnostunut toiminnasta?
- Kehitysehdotuksia

Lisättävää?

LIITE 6. LASTEN HAASTATTELURUNKO

Lapset

1. Teema: TAUSTA

- Onko isovanhempia? miten usein tapaavat?
- Mitä tekevät yhdessä?

2. Teema: TOIMINTA / VUOROVAIKUTUS

- Viihtyminen leirillä
- Vuorovaikutus senioreiden kanssa
- Kokemukset
- Yhdessäolo

3. Teema: KEHITETTÄVÄÄ

- Ruusuja ja risuja
- Senioreiden kanssa yhteistä toimintaa, retkiä, leirejä, osallistuisitko?

Lisättävää?

LIITE 7. TYÖNTEKIJÖIDEN HAASTATTELURUNGOT

ENNEN LEIRIÄ

1. Teema: ENTISET KOKEMUKSET

- Kokemukset edellisistä lasten ja senioreiden leireistä

2. Teema: ODOTUKSET

- Mitä odottaa tulevalta leiriltä?
- Positiivista
- Negatiivista
- Miten suunnittelu on sujunut?

Lisättävää?

LEIRIN JÄLKEEN

1. Teema: KOKONAISKUVA

- Millainen kokonaiskuva jäi leiristä mieleen?
- Helmihetket

2. Teema: TOIMINTA / VUOROVAIKUTUS

- Toteutuivatko odotukset?
- Kohtasivatko lapset ja seniorit toisiaan?
- Mikä toimi tai ei toiminut?
- Onnistumiset ja epäonnistumiset
- Oma viihtyminen

3. Teema: KEHITETTÄVÄÄ

- Ruusuja ja risuja
- Kehitysideoita

Lisättävää?

LIITE 8. KYSELY SENIOREILLE

KYSELY SENIOREILLE

1. Sukupuoli

- Nainen
 Mies

2. Ikä

- alle 60 v.
 61-65 v.
 66-70 v.
 71-75 v.
 76-80 v.
 yli 80 v.

3. Onko sinulla omia lapsenlapsia?

- Kyllä
 Ei
 En halua sanoa

4. Jos vastasit kyllä, kertoisitko kuinka usein tapaat lapsiasi ja/tai lapsenlapsiasi? Mitä teette yhdessä?

---

5. Mistä pidit leirillä? Miksi?

---

6. Mistä et pitänyt? Miksi?

---

7. Jos lasten ja senioreiden yhteinen leiri järjestettäisiin uudelleen, osallistuisitko?

Kyllä

En

8. Millaista ohjelmaa toivoisit leirillä olevan?

---

9. Onko leirin ajankohdalla merkitystä?

---

10. Olisitko kiinnostunut mahdollisesti osallistumaan leirin suunnitteluun?

Kyllä

En

11. Onko jotain mitä haluaisit vielä sanoa?

Tarvittaessa voit jatkaa kysymysten vastauksia paperin kääntöpuolelle.

Kiitos vastauksistasi!